

CRISTIAN CIOANCĂ¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: basm fantastic românesc, erou, mentalitate tradițională, imagologie, hermeneutică, metamorfoză.

Metamorfozele eroului din basmul fantastic românesc

Rezumat

Pendulând între *real* și *fantastic*, metamorfozarea eroului de basm românesc (din proprie inițiativă, la cerere sau independent de voința sa), ne relevă o (altă) interesantă inovație literară tradițională. Care a încercat, poate a și reușit, să (re)facă legătura dintre straturi arhaice și orizonturi noi de cultură, dintre *real* (= un univers prezent fizic, palpabil, dar condiționa(n)t, limitat/limitativ) și *fantastic* (= un *univers autonom*, nelimitat, cu legi, dimensiuni, reguli, structuri proprii, văzut poate ca o *alternativă la realitatea vieții cotidiene*), dintre structurile culturale proprii și cele universale. Iar *transformările* (trans)corporale la care sunt supuși sau apelează eroii basmelor fantastice românești pentru a surmonta o problemă, altfel fără ieșire, ori pentru a-și apropia reușita finală, evidențiază, o dată în plus, tocmai această structură de tip universalist a basmului fantastic românesc. Prin urmare, dincolo de necesara clasificare a acestor transformări suferite de corpul uman al eroilor de basm, am avut mereu în vedere, în prezentul studiu, și o mitanalizare a fundamentelor care, din perspectivă fenomenologică și hermeneutică, dau sens și motivație (ontologică) unor astfel de metamorfoze.

¹ Academia Română, Muzeul de Artă Veche Apuseană „Ing. Dumitru Furnică-Minovici,” București.

Key words: Romanian fantastic tale, hero, traditional mentality, imagology, hermeneutics, metamorphosis.

Metamorphoses Hero from Romanian Fairy Tale

Summary

Juggling both *real* and *fantastic*, magical metamorphosis of the Romanian fairy tale hero (his own initiative, on demand or by chance), reveals (another) traditional literary innovation who tried (and might succeed it), to (re)connect archaic layers of culture and new horizons between the *real* (= an universe physically present, palpable, but conditioned, restricted / limited) and *fantastic* (= an *free universe*, unlimited by law, sizes, rules, own structures, who can be seen as an *alternative to the reality of everyday life*), between of their own cultural structures and universal ones. The (trans)corporale transformations in order to overcome a problem, otherwise hopeless, to whom the heroes of the Romanian fantastic tales are subjected to, turn to or to anticipate the final victory, outlines once again this type of universalist structure of Romanian fantastic tale. Therefore in this study, beyond the necessary classification of transformations on the *human body* of fairytale heroes, I've taken into consideration a myth-analysis of the basis, from phenomenological and hermeneutical perspective, who give meaning and (ontological) motivation of such metamorphoses.

Metamorfozele eroului din basmul fantastic românesc

Adevărat organ-obstacol, *corpul* din basmul fantastic românesc prezintă, deopotrivă pentru cercetătorul avizat cât și pentru cititorul neavizat, o seducătoare imagologie a transformărilor suferite de acesta (în mod intenționat sau nu, dar, totdeauna pe cale magică!), întru realizarea sau împiedicarea împlinirii dezideratului eroului. La limita confuziei, împiedicând dezordinea epică și întârziind deznodământul, metamorfozele prin care trece (voit sau nevoit) eroul de basm, îngroașă și ornamează epicul fantastic al basmului românesc. După cum voi încerca să arăt în rândurile următoare, mutațiile structurale și funcționale aduse de aceste transformări (transcorporale) ale eroului de basm, sunt justificate din perspectiva epicului fantastic *de dezvoltat* întru *obținerea unui final așteptat*.

Iar metamorfozele eroului de basm fantastic românesc se înscriu, cu succes aș spune!, în această tramă a unei *realități imaginare verosimile*, menite să armonizeze *realul* cu *imaginarul*, *miticul* cu *umanul*.² Nu sunt evenimente „de ruptură”, ci fac parte, se pare, din ordinea miraculoasă a basmului, venind și ținând de logica și ritmul basmului, fiind, după cum voi arăta în cuprinsul acestui studiu, manifestări *familiale, normale, cunoscute și/sau așteptate*. Oricum, la o primă vedere, este evident că, din perspectivă hermeneutică și fenomenologică, eposul mitofolcloric are de câștigat prin includerea unei non-realități umane (= metamorfozarea în altceva decât propria-i natură) în structura narativă a acestor basme. Însă, în ce măsură reușesc aceste transformări să re-modeleze și să re-semnifice epicul prin intruziunea acestui episod insolit al (auto)metamorfozării, rămâne de văzut.

De altfel, grecescul *μεταμόρφωσις* înseamnă tocmai *transformare*. Dar, o transformare cosmică, care contravine și sfidează normele elementare de fiziologie, refigurându-se astfel *arhetipalul*. În acest sens, cred că este oportun a aminti că **metamorfoza** este „*Însușirea de care dispun zeii și alte persoane mitice sau ființele fabuloase din folclor, de a-și transforma aspectul ori structura sau de a deveni alte ființe ori obiecte (oameni, animale, plante, pietre), alteori fenomene (ploaie, fulger, vânt, ceață) cu ajutorul magiei*”.³ Morfologic, funcțiile operative (recte: cu intenționalitate gnoseologică) ale experiențelor de acest fel trăite de un individ au fost cuprinse, de-a lungul timpului, în diverse produse culturale care au ca leitmotiv metamorfozarea, de la celebre poeme epice,⁴ scrieri filosofice-moralizatoare⁵ și literare,⁶ până la produse cinematografice⁷ sau muzicale.⁸

Dar, așa cum transpare din basmele fantastice românești, nu este vorba de o transformare

² Pentru adâncirea relațiilor dintre concepte care obiectivizează demersul meu scriptic (precum *imaginație, memorie, creație și gândire folclorică, condiția fantasticului în cultura populară* etc.), a se vedea Vasile Tudor **Crețu**, *Ethosul folcloric – sistem deschis* (Timișoara: Facla, 1980).

³ Victor **Kernbach**, *Dicționar de mitologie generală* (București: Științifică și Enciclopedică, 1989), p. 339.

⁴ Vezi *Metamorfozele* lui Publius **Ovidius** Naso (Studiu introductiv, traducere și note – D. Popescu, București: Științifică, 1972), lungul poem epic în hexametri unde autorul a prelucrat peste 250 de legende (extrase din operele lui Homer, Hesiod, Titus Livius, Vergilius) despre transformările cunoscute în lumea antică, începând cu crearea Universului și mergând până la apoteoza lui Caius Iulius Caesar...

⁵ Lucius **Apuleius**, *Măgarul de aur* (Trad. și note de I. Teodorescu, Prefață de T. Diaconescu, București: Saeculum Vizual, 2002); **Zhuangzi**, *Călătorie liberă* (Traducere, note, studio introductive, glosare și bibliografie de Luminița Bălan, Tatiana Segal, București: Humanitas, 2009), cu celebrul său „*Cândva, Zhuang Zhou s-a visat fluture. Ce fericit era fluturele! Era atât de încântat și bucuros, încât nu mai știa că este Zhou. Însă, deodată, s-a trezit și s-a mirat că este Zhou. Nu mai știa dacă Zhou se visase fluture sau fluturele se visase Zhou. Așadar, între fluture și Zhou pesemne că există o deosebire. Aceasta se numește „Transformarea Lucrurilor”...*

⁶ Aș aminti aici, dintre cele mai celebre și apropiate mie, poezia *Metamorfozele* a lui Nichita **Stănescu** din volumul *Epica Magna* (Iași: Junimea, 1978), ce va lua premiul „*Mihai Eminescu*” al Academiei Române, dar și *Metamorfoza* lui F. Kafka (publicată în 1915 în *Die Weißen Blätter*), cu celebrul intro: „*Într-o bună dimineață, când Gregor Samsa se trezi în patul lui, după o noapte de vise zbuciumate, se pomeni metamorfozat într-o gănganie înspăimântătoare*”...

⁷ Vezi *Metamorphosis*, episodul din sezonul al II-lea al seriei originale *Star Trek*, cu premiera la 10 noiembrie 1967 - http://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_episoadelor_din_Star_Trek:_Seria_original%C4%83#cite_note-s2_episodes-45

⁸ *Metamorphosis* este titlul celui de-al II-lea album al cântăreței Hillary Duff, lansat în USA la 26 august 2003, album ce va debuta cu o clasare pe locul 2 în topul *Billboard 200*, cu peste 203 000 copii vândute în prima săptămână...

oarecare, nu este câtuși de puțin o imagine poetică adecvată unui moment epic uluitor (= *fantastic*), nici măcar o aforistică mutație simbolică. Nu, creatorul anonim de basm a știut și/sau înțeles că, prin intercalarea unui astfel de moment *ne-comun* (al auto-metamorfozării eroului în ceva), asigură basmului o anumită coerență ideatică și simbolică. Fundamentând, mentalitar-cultural, toată sfidarea conceptuală adusă de un astfel de moment. Căci, fără primenirile aduse de aceste metamorfozări, praxiologia epicului fantastic de basm ar fi suferit vizibil, sensurile simbolice și cheia de *încheiere* (totuși!) *verosimilă* nemaifiind viabile.

Exprimate și descrise destul de sumar în majoritatea basmelor, aceste metamorfoze vin să explice, potrivit unor cercetători, „*fie fenomene naturale, fie pentru a da o rezolvare plauzibilă desfășurării conflictelor*”.⁹ Prezente în număr extrem de mare la nivelul basmului fantastic românesc, aceste dinamice secvențe narative (care încearcă - și reușesc! - să re-facă fuziunea dintre *semnificant* și *semnificare*, dintre *uman* și *mitic*, dintre *real* și *imaginar*), cred că trebuie împărțite după *structura*, *particularitățile* și *sensurile* cuprinse în aceste basme.¹⁰ În primul rând, avem **metamorfoze** și **autometamorfoze**. Apoi, în cazul *metamorfozelor*, avem **metamorfoze definitive** și **metamorfoze reversibile**. În fine, la categoria *autometamorfozelor*, avem **autometamorfoze de circumstanță** și **autometamorfoze trans-ontologice**.

I. Metamorfozele „*apar frecvent în legende și în basme fantastice, fie pentru a explica fenomene naturale, fie pentru a da o rezolvare plauzibilă desfășurării conflictelor*”.¹¹ **I.1. Metamorfozele definitive, ireversibile** sunt pedepse divine (sau *cu sprijin, accept tacit* din partea divinității!), care vin să corijeze un comportament neadecvat, inuman, fiind rezervate *timpului mitic* (= *in illo tempore*) și caracterizând cu precădere legenda propriu-zisă, câteva exemple fiind edificatoare în acest sens.¹² Ceva mai numeroase sunt **metamorfozele definitive** care sunt *urmarea magică a unui blestem* rostit de cineva: [...] *Mama Soarelui însă, o bătrână de când lumea și foarte răutăcioasă, aflându-se asemenea în casă și văzând pe Luminoara că se apropie de feciorul ei, care nu știa ce-i păcatul și cunoscând după vorba ei că trebuie să fie fată și nu fecior, după cum era îmbrăcată, și temându-se ca să nu-l ducă în rățacire, să nu i-l răpească prin frumusețea ei, a început a o blestema și a-i zice: -Tu, fiica păcatului, care ai cutezat să străbați până în acest palat și ai voit să ademenești prin frumusețea și vorba ta cea dulce pe fiul meu cel nevinovat, blestemul meu pice asupra capului tău!... De azi înainte să te prefaci în pasăre și să zbori toată ziua în sus, plângând pe feciorul meu, pe frumosul și nepătatul Soare, pentru îndrăzneala ta cea mare, că ai venit până aicea și ai vorbit cu dânsul! Și într-adevăr că îndată, după cea rostit baba cuvintele acestea, Luminoara s-a prefăcut într-o păsăruică mică, pe care oamenii de atunci și până azi o numesc ciocârlie și care mai în toată ziua zboară foarte sus în aer, cântând și plângând după alesul inimii ei, după scumpul ei Soare, pe care tocmai atunci când l-a aflat, după o cale așa lungă și primejdioasă, a trebuit să-l piardă pentru totdeauna.*¹³ Dacă aici este taxat păcatul umane dorințe de hierogamie, în alte cazuri, ființe umane lacome,¹⁴ neascultătoare¹⁵ sau clevetitoare sunt metamorfozate prin blestem în păsări (*cuc*,

⁹ Ovidiu Bârlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești* (București: Științifică și Enciclopedică, 1976), p. 248.

¹⁰ În împărțirea și clasificarea acestor metamorfoze descoperite la nivelul basmului fantastic românesc, menționez că folosesc schema generală utilizată de Ov. Bârlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, pp. 248-254, cu adecvările și nuanțările de rigoare, cerute de consultarea și citarea unor extinse surse bibliografice.

¹¹ Ov. Bârlea, *op. cit.*, p. 248.

¹² *Ibidem*, p. 249.

¹³ Simion Florea Marian, *Legende despre păsări* (Ed. îngrijită, prefață și tabel cronologic de I. Datcu, Chișinău: Prut Internațional, 2007), pp. 21-22.

¹⁴ Pentru dorința de a fi „*mai mare decât Dumnezeu*”, un om și nevasta lui lacomă de măriri sunt transformați în *cuc*, respectiv *pupăză*, și sortiți „*să umble amândoi, cât veți fi și veți trăi, de pe pom pe pom și de pe ram pe ram*”, el „*cântând cucu iară ea pupăind toată ziua ca o nebună, pentru că n-ați fost îndestulați și mulțumiți cu celea ce vi le-am dăruit!*” (S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 47).

¹⁵ A se vedea *Legenda ciocănitării* (*Ibidem*, pp. 146-147).

rândunică).¹⁶ Alteori, metamorfozarea definitivă în pasăre (cocostârc), este:

- II. ● *urmarea unei preinițieri în arta metamorfozării, dar, fără a cunoaște și stăpâni și arta revenirii în starea dintâi*¹⁷,
 ● *a unui vis inițiativ (gaiță, turturea)*¹⁸ sau
 ● *a imposibilității de a menține o interdicție pentru o perioadă determinată*.¹⁹

În fine, sunt de menționat și cazurile în care aceste transformări ale unor ființe umane în păsări, sunt urmarea unor:

- *rugăminți adresate unei divinități superioare (Dumnezeu, o zână) sau unei vrăjitoare de către aceste ființe umane, fie pentru a accede social,²⁰ fie pentru a scăpa dintr-o situație social-erotică nedorită*.²¹

În majoritatea basmelor fantastice românești, **metamorfozele definitive** sunt văzute ca pedepse care încearcă să corijeze un rău făcut de cineva cuiva, de bună credință sau cu o atitudine nepotrivită (aproape un *hybris!*), față de o divinitate superioară. Spre exemplu, într-un basm al colecției I. Micu Moldovan (*Legenda păianjenului*), într-o familie de oameni săraci se naște o fată care este ursită de ursitori „să întrecă toate femeile cu țesutul, cu torsul și cu toate lucrurile femeiești și se va face vestită preste toată lumea și va câștiga tatălui său multă avere prin măiestria sa și o va peți-o împărați, dară pentru sumeția cei mare, se va face în paingin”.²² Este ușor recognoscibil *motivul Arachne* al mitologiei clasice grecești: singura diferență este că, la nivelul basmului, întrecerea (dintre muritoarea *Arachne*, fiica lui *Idmon din Colophon*, tânăra țesătoare din Lydia care are îndrăzneala de a concura și a o întrece chiar pe zeița *Athena*)²³ este între fata unor oameni săraci și *Maica Precesta*.²⁴ Întrecându-se cu aceasta, eroina toarce și țese mai subțire decât divinitatea, metamorfozarea eroinei în păianjen fiind justificată din perspectivă funcțional-creștină, motiv pentru care îmi permit a cita extins: [...] *Maica Precesta a auzit de aceea și s-a supărat. S-a întors peste cap și s-a făcut babă bătrână / și-a luat bota într-o mână; și s-a dus până la ea și a zis: -Bun lucru, nepoată! -Mulțam dumatule. Dar ce vânturi te-au bătut pre la noi, bună? -Da am venit, că am auzit că torci și țeși, de întreci toate muierile și să întreb că nu te-a*

¹⁶ Ov. **Bârlea**, *op. cit.*, p. 249.

¹⁷ Vezi *Legenda cocostârcului*, în S. Fl. **Marian**, *op. cit.*, pp. 38-40.

¹⁸ Vezi *Legenda gaiței* (*Ibidem*), pp. 50-52).

¹⁹ Blestemați de mama lor să se facă „păsări și pe munții cei mai înalți și mai mari să ședeți și pâine în viața voastrădacă-ți vedea să nu o puteți mânca, cum nu putui eu astăzi din pricina voastră să mănânc!”, doi frați se transformă în pajure; căutați și descoperiți de sora lor, ei dezvăluie cum pot redeveni oameni: „-**Dacă tu vei putea răbda șase ani de-a rândul ca să nu vorbești cu nimeni nici un cuvânt, apoi vei putea ridica blestemul maicei noastre de pe capul nostru și ne vom preface iarăși în oameni, cum am fost, iară de nu vei putea răbda, de vei vorbi, apoi suntem pierduți pe veci!**” (*Ibidem*, pp. 70, 76-77).

²⁰ Este de amintit aici cazul *metamorfozei la cerere* din basmul *Cele douăsprezece fete de împărat și palatul cel fermecat* din colecția P. Ispirescu, basm în care eroul, de condiție socială modestă, va cere, la un moment dat, metamorfozarea sa într-o ființă superior situată social! [...] *Acum, după ce știa totul, dară totul ce trebuia să știe, se duse la dafinii lui și zise către cel trandafiriu: -Dafine, Dafine, / cu săpălugă de aur săpatu-te-am, / cu năstrapă de aur udatu-te-am. /Cu ștergar de mătase ștersu-te-am, / dă-mi minte și procopseală de fiu de domn și împărat! Ca și la rând, un boboc de floare încolți, crescă și se deschise o floare mai mnutată. El luă floarea și o băgă în sân. Odată căzură de pe fața lui arsăturile de soare și îi rămase chipul curat și luminat, ca și când atunci îl făcuse mă-sa. Simți că în creierii lui se petrece un ce de care nu-și putea da seama. Dară văzu că începe a judeca altfel de cum judeca el până acum. Pasămintea se ascuțise la minte. Și totdeodată se pomeni îmbrăcat cu niște haine ca ale fiilor de împărați și de domni.* - Petre **Ispirescu**, *Legende sau Basmele românilor*, vol. I-II, Ed. îngrijită de Aristița Avramescu, București: Cartea românească, [1882] 1988; I, pp. 224-225).

²¹ Ov. **Bârlea**, *op. cit.*, p. 249 (*turturică*); S. Fl. **Marian**, *op. cit.*, pp. 53-54 (*gangur*), 106-107 (*rață*).

²² Ioan **Micu Moldovan**, *Povești populare din Transilvania, culese prin elevii școlilor din Blaj* (Ediție îngrijită de I. Cuceu și Maria Cucea, Prefață de Ov. Bârlea, București: Minerva, 1987), pp. 106-107.

²³ **Anca Balaci**, *Mic dicționar mitologic greco-roman* (București: Științifică, 1966), pp. 60-61.

²⁴ [...] *Veneau fete de pre toate ținuturile de se uitau la ea cum torcea și țesea și o întrebau că de la cine a învățat, au doară de la Maica Precesta. Ea zise că nu, ci că chiar cu Maica Precesta se întrece și că iei nu i-i frică că o va întrece cineva.* (I. **Micu Moldovan**, *op. cit.*, p. 107).

învățat Maica Precesta? –Nu m-a învățat, că chiar și cu Maica Precesta mă întrec! –Nepoată, acuma, dacă întreci pre celelalte femei, să le întreci, dară decât Maica Precesta lasă-te mai îndărăpt! Atunci sări mânioasă din război și zice: -Pentru ce să mă las, că nu am învățat de la ea?! Atunci se întornă Maica Precesta preste cap și se face tânără și frumoasă cum era și a zis: -No, vino să ne întrecem! S-au băgat la război și a țesut mai frumos decât Maica Precesta. După aceea s-au apucat de tors și arunca fusul de câte trei zvârlite și făcea câte un fir lung și subțire. Dară Maica Precesta a tors mai gros, ca să se poată îmbrăca oamenii și a lovit-o cu fusul pentru ce a tors așa subțire, cât să nu se poată oamenii îmbrăca. Ea, de mânie, a luat o funie de uruioc și s-a spânzurat, dară Maica Precesta a zis: -Blăstămată să fii și să te faci paingin și să-ți întinzi țesăturile pre grinzi și cornurile caselor și țesătura să o folosească numai la tăieturi și la prinderea muștelor! Și să tot lucri și să nu aibi nici un spor. Și cei vei lucra preste noapte să-ți strice dimineața. Și să nu poți locui în casa cu fată mare și muiere harnică! Dușman de moarte să-ți fie mătura și de te va mânca vreo marhă, să se umfle de tine! Și cine te va omorî, să i se ierte șapte păcate!²⁵

Tot în categoria metamorfozelor definitive, ireversibile, sunt de încadrat și alte interesante situații întâlnite în basmele fantastice românești. Dintre acestea, două sunt subcategoriile majore care rețin atenția: *motivul vacii negre* și cel al *transformării unui erou în cerb*.

● *Motivul vacii negre* (sau *bălaie*) are în background fie o *prezicere*, fie un (*pseudo*)*blestem*: din orgoliu²⁶ sau neputând îndeplini o sarcină oarecare,²⁷ mama unor copii este transformată într-o (năzdrăvană) vacă neagră, care îi va sprijini sau facilita (magic) toate demersurile ulterioare, asigurându-i reușita finală. Alături de aceste situații, o atenție aparte merită un basm al colecției C. Sandu Timoc (*Vaca neagră*), basm care aduce în prim plan nici mai mult, nici mai puțin decât problema metempsihozei!: *A fost odată un om și-o muiere care trăiau fericiți iubind-o nespus pe fiica lor cu părul de aur. La un rând de vreme, se abătu ciurma prin satul lor și-i luă viața mamei frumoasei fecioare. Dar cum mama o iubea nespus pe fiica ei, rugă pe stăpânul cerului să nu-i ducă sufletul laolaltă cu cei morți ci să-i îngăduie a se întrupa într-o vițică ce se născu la moartea acesteia. Stăpânul cerului și al pământului chibzui că e dreaptă cererea sărmanei și-i îndeplini dorința.²⁸*

● Un alt motiv foarte interesant este cel al *transformării unui copil în cerb după ce bea apă dintr-o urmă de cerb*. Entropia acestui motiv mitofolcloric ne oferă un “discurs” epic extrem de interesant, care gradează treptat “ingredientele”, toate componentele epice fiind sublimate, într-un final, în *forma* și *sensul* dat, de mentalitarul tradițional, acestei metamorfozări la care este supus sau condamnat, într-o reușită surorii sale, fratele mai mic. Părăsiți într-o pădure de tatăl lor (la indicațiile mamei vitrege), doi copii, frate și soră, străbat o pădure. Fratele cel mic, nemaiputând suporta setea,

²⁵ *Ibidem*, pp. 107-108.

²⁶ *A fost odată un împărat, carele făcând bal chemă pre toate fetele și feciorii de împărat. Dară împăratul le-a zis la toți că, care va zice să meargă acasă, acela va afla pe mumă-sa vacă. Așa se apucară feciorii cu fetele și-și petrecură mai mult timp. Dară odată, o fată zise cătră alta: -Vino să mergem acasă, că acuma e timpul și numa ne va ocări părinții. Atunci a azuit împăratul și-i zise: -Du-te, că îți vei afla pe mumă-ta vacă! Și, ducându-se fata de împărat acasă, își află pre mumă-sa vacă cu coarne. (Ibidem, p. 72).*

²⁷ *A făcut o femeie clacă în sat și un om avea o fată. A chemat femeie-ai a-avea și ia trei fete – și-a făcut o clacă. Ș-a zâs femeia că cine n-o toarce caieru, găsască pă mă-sa vacă neagr-acasă. Când s-a dus acasă: -Mamă, dăscuie ușa! Mă-sa: -Mo-o! –Mamă, dăscuie ușa! M-o-o! –Dăscuie ușa, mamă! Balana, Balana cu coarnili pî la ușă. Când să duce-n cas, aprinde lamba, fata vede pă mă-sa cu coarne-n față și s-a culcat în pat. (Ion Nijloveanu, Folclor din Oltenia și Muntenia (VIII). Basme populare românești, București, Minerva, 1982, pp. 257, 305-306; Cristea Sandu Timoc, Povești populare românești (București: Minerva, 1988), p. 112; Dumitru Stăncescu, Sur-Vultur. Basme culese din gura poporului (Ed. îngrijită, prefață și tabel cronologic de I. Datcu, București: Saeculum I.O., [1892] 2000), pp. 223-224).*

Dacă în cazurile menționate supra, metamorfozarea mamei se face în urma neîndeplinirii sarcinii date într-un context colectiv (torsul unui anumit număr de caiere de lână, într-un timp determinat), avem și o situație care vizează eminentamente **ludicul**: *O zis că erau mai mulți băieți. Într-o zi băieții s-o luat la joacă. Jucându-se ei așa un răstimp, iată că dau de-o groapă nu tocma largă, fără numai cât ai putea-o sări când ți-ai face vânt. Și zice un băiet: -Hai, măi, ș-om sări peste groapa asta, ia cine n-a putea-o sări, să se facă mă-sa vacă bălaie. Și sar băieții peste groapă; dar rămâne mai la urmă un băiet mic, ș-aista n-a putut-o sări. Din pricina asta, mă-sa acasă s-o făcut vacă bălaie. - Alexandru Vasiliu, Povești (București: Curtea Veche, [1958] 2010), p. 79.*

²⁸ C. Sandu Timoc, *op. cit.*, p. 112.

încearcă să bea apă din diferite urme de animale (de lupoaică, de vulpe),²⁹ dar, este mereu oprit de sora lui: [...]*Marioara iarăși zise: -Mai rabdă oleacă, poate vom afla aiurea. Nu bea din urmă de fiară sălbatică, c-am auzit că, dacă bei, te prefăce în acea fiară a cărei a fost urma.*³⁰ Într-un final, acesta va bea dintr-o urmă de cerb, metamorfoza fiind instantanee:³¹ [...]*După ce-a băut el din bălțița aceea, din urma cerbului, deauna s-a și prefăcut într-un cerbușor mic, cu cornișoare mititele cu două rămurile.*³² În categoria metamorfozelor definitive, sunt de reținut și cazurile în care aceste transformări sunt un fel de coda al unui *comportament uman inadecvat*, pedepsirea celor vizați făcându-se fie cu acceptul tacit al divinității, fie direct de către aceasta! Spre exemplu, în basmul *Coman vânătorul* din colecția P. Ispirescu, eroul, după ce capătă inițiere de la un personaj conotat mitofolcloric (*Baba Cloanța*), reușește să pună mâna pe un bici magic, care metamorfoza pe oricine în ceea ce dorea posesorul lui.³³ Dar, încapând pe mâna nevestei adulterine, biciul va fi folosit spre transformarea repetată a eroului,³⁴ abia spre final acesta reușind să reintre în posesia acestuia și să îi pedepsescă pe vinovați.³⁵ Și mai important – prin intervenția și pedeapsa divină aplicată cuiva, dar, mai ales!, prin bestiarul, emblematic și sărbătorile atribuite acestui animal³⁶ -, este un alt basm al colecției P. Ispirescu (*George cel viteaz*). În acest basm, în scop moralizator și ca un corolar al nelegiuirilor înfăptuite, un căpitan de hoți va fi transformat în *urs* prin voința divină,³⁷ metamorfozarea fiind instantanee.³⁸ Într-un alt basm (*Vulturul rănit*, colecția Ov. Bârlea), drept pedeapsă pentru comportamentul inadecvat al fostei soții adulterine, eroul (redevenit om după ce fusese metamorfozat de aceasta în *câine*), o va pedepsi prin metamorfozare definitivă într-un animal de povară.³⁹

În fine, destul de numeroase sunt și situațiile de metamorfozare definitivă care vizează *re-sexualizarea*

²⁹ În alte basme cu acest motiv, variațiile sunt minimale. Spre exemplu, în basmul *Cerbul* din colecția I.Pop-Reteganul, fratele cel mic încearcă să bea apă dintr-o urmă de *bou*, apoi de *lup*, fiind oprit de sora lui, după care, nemaiputând suporta apriga sete, va bea dintr-o urmă de *cerb*, transformându-se, „îndată ce beu, într-un cerb mare și frumos, cu carnea aurie” (Ion Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti. Basme, legende, snoave, tradiții și povestiri*, Ed. îngrijită și studiu introductiv de V. Netea, București: Minerva, [1888] 1986, p. 30).

³⁰ Simion Florea **Marian**, *Basme populare românești* (Ed. îngrijită și prefată P. Leu, București: Minerva, 1986), p. 364.

³¹ Instantanee și definitivă în cazurile citate aici, având, în alte antologii de basme, și situații **reversibile**, după cum voi arăta la categoria *metamorfozelor reversibile*...

³² S. Fl. **Marian**, *Basme populare românești*, p. 365.

³³ [...] *Atunci începu și cocoșul să cânte. Coman văzu biciul căzând jos. El se aplecă de-l luă. Pădurea și dracii, și pasărea pieri ca o nălucă; iară din văzduh ieși un glas care zicea: -Comane, cu biciul ăsta asupra cui vei amenința se face dobitoacul ce vei pofti tu.* (P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 536).

³⁴ „Un câine de-ăia marii”, „o pupăză” (*Ibidem*, pp. 538-539)...

³⁵ [...] *Apoi, după ce veni ea cu ibovnicii ei, începu să-l ocărăscă și să-l gonească de acolo, fără să știe că el pusese mâna pe bici; dară el întinse biciul, plezni și amenință asupra ei, care se făcu o măgăriță; mai plezni și asupra ibovnicilor ei și se făcu din popă un catâr, din păcălab un măgar și din țarcovnic o vacă. El însă își luă catrafusele ce bruma îi mai rămăsese în casă, le schimbă pe bani și se duse de se logodi cu fata împăratului. [...] Și astfel fosta nevastă-sa și ibovnicii ei rămaseră dobitoace ticăloase, ca să-și ispășească păcatele cele multe și grele ce făcuseră; iară Coman trăi cu nevastă-sa de-a doua în bilșug și în fericire până în adânci bătrânețe.* (*Ibidem*, pp. 540-541).

³⁶ Pentru o istorie a simbologiei acestui animal asupra imaginarului uman, trebuie văzută neapărat splendida carte a lui Michel **Pastoureau**, *Ursul. Istoria unui rege decăzut* (Trad. de Em. Galaicu-Păun, Chișinău: Cartier, 2007).

³⁷ [...] *Tot atunci, căpitanul de hoți își adună ceata într-o culă sub niște dărâmături de ziduri ce se aflau în muntele acela și unde era locuința lor, și se puse a cina. Pe când ei beau și se veseleau, vorbind verzi și uscate și bătându-și joc de scriselile împăratului și de răspunsul împărătesei, odată se despică zidul și se ivi o umbră, care puse pe masă două lumânări aprinse de piatră, o carte și o cheie. Apoi umbra se făcu nevăzută. Tâlharii rămaseră ca scriși pe părete și tăcură mîlcă. Se putea auzi musca zbârnâind, atâta liniște și tăcere se făcu. Căpitanul luă cartea, îi rupse pecetea, o deschise și cetti: “**Firul nelegiuirilor tale s-a sfârșit. Glasul nenorociților pe care fără milă i-ai jertfit s-a auzit la cer. Sângele cel nevinovat ce atâta mare de timp ai vărsat cere răsplătire. Ești blestemat.** În ascunzătarea ce este în colț la dreapta, și pe care tu n-ai știut-o, este o ușcioară pe care o vei descoperi căutând-o cu una din aceste lumânări. Ia cheia ce ți s-a pus pe masă și o deschide. În această ascunzătoare vei găsi niște haine și podoabe de împărăteasă, pe care le vei da nenorocitei împărătese, muma lui George, să se îmbrace cu ele. Ea te va ierta pentru trudele și chinurile ce i-ai pricinuit de sunt acum douăzeci și patru de ani. **În celălalt sipețel vei găsi o piele de urs și un lanț, cu care piele te vei îmbrăca tu, căci urs ai să rămâi până îți vei ispăși păcatele.** Împărăteasa te va duce de lanț și te va da în mâna împăratului. **Și să nu cutezi a face în alt chip, căci mânia cerului va cădea peste tine și mai îngrozitoare**” (P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 132-133).*

³⁸ *Ibidem*, p. 133.

³⁹ Ovidiu **Bârlea**, *Antologie de proză populară epică*, vol. I-III, (București: Ed. Pentru Literatură, 1966), II, pp. 92-93.

eroilor. Am vorbit cu alt prilej despre asta,⁴⁰ dar, voi reactualiza succint (și doar din perspectiva fenomenologică a *metamorfozei definitive* la care este supusă/obligată eroina ca urmare a unui blestem divin!), principalele coordonate ale acestui tip de metamorfozare trans-sexuală. Grupasem acolo, sub *tipul Ileana Sâmbziana*, situațiile de basm în care fata cea mică a unui împărat, vasal altui împărat, se deghizează într-un băiat pentru a merge la curtea împăratului senior unde trebuie să îndeplinească tot felul de munci (magice). Cu ajutorul magic oferit de un adjutant deja inițiat (= calul tatălui său), eroina deghizată în băiat va reuși să surmonteze toate probele dificile la care va fi supusă de împăratul senior (trebuie să aducă pe stăpâna costiței/penei de aur găsite în drumul spre acest împărat – fie *Ileana Sâmbziana, costiță de aur, câmpul înverzește, florile înflorește*, ca în basmul omonim,⁴¹ fie *Ileana Cosânzeana*,⁴² ori, pur și simplu *o zână*⁴³, herghelia de iepe sirepe sau armăsarul acesteia, să le mulgă pe acestea etc.). Dar, aici și acum, mă interesează în mod particular doar proba la care este supusă fata deghizată în băiat și care va duce, într-un final, la metamorfozarea ei efectivă în băiat!⁴⁴ După cum se poate vedea, toate aceste probe vizează un rapt. Mai mult, este vorba aproape în totalitate despre un obiect sfânt, de la un sfânt sau dintr-un loc sfânt!⁴⁵ Or, din perspectiva puristă a mentalitarului tradițional de basm, unde orice faptă are o răsplată (divină) pe măsură, o astfel de atitudine nepotrivită a eroinei deghizate în erou, nu putea trece nepedepsită. Doar că, fără să favorizeze haosul epic, fără să impiezeze asupra relațiilor erotico-maritale tradiționale,⁴⁶ creatorul anonim de basm a ales să rezolve această problemă ontologică printr-un decalc imaginario-fiziologic: **transformarea fetei (deghizate până atunci în băiat) într-un băiat real-anatomic!** Dar: nefiind o realitate trăită efectiv, cu atât mai puțin verosimilă, trebuia găsit mijlocul (și/sau „instrumentul”?) prin care această ne-verosimilitate să devină *plauzibilă*. Deci, ce altceva mai plauzibil decât **un blestem rostit de o divinitate** (sau un personaj conotat mitofolcloric),⁴⁷ văduvit de un obiect sacru prin acel rapt înfăptuit de fata deghizată în băiat?! În plus, această metamorfozare prin re-sexualizarea corpului fizic ne poate reliefa „*arhetipul plenitudinii absolute către care Trupul tinde să se re-întoarcă și în care să se re-integreze*”,⁴⁸ foarte posibil *un mobil*, dacă nu *un deziderat* pentru creatorul anonim al acestor basme, cu atât mai mult cu cât, sunt convins de asta!, acesta știa despre puterea magică a *blestemului* din diferitele specii ale folclorului românesc...⁴⁹ Dar, în

⁴⁰ Am dezbătut *in extenso* aceste aspecte într-un studiu dedicat *Motivului fecioarei războinice* din basmul fantastic românesc (vezi în *Memoria Etnologica*, 54-55, ianuarie – iunie 2015 (An XV), pp. 46-61), motiv pentru care nu voi insista, aici și acum, asupra acestor aspecte, subliniind doar concluziile la care ajunseseam în sus-menționatul studiu.

⁴¹ P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 28.

⁴² Grigore Crețu, *Basme populare românești*, vol. I-II (Ed. îngrijită de I. Datcu și I. Stănculescu, Prefață de I. Datcu, București: Saeculum I.O., 2010), I, p. 329; S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, pp. 128, 244-245; George Dem. Teodorescu, *Basme române* (Ed. îngrijită și glosar de Rodica Pandele, P.D. Anghel, prefață de N. Constantinescu), București: Vitruviu, 1996), p. 217.

⁴³ Gr. Crețu, *op. cit.*, II, p. 129 (*o zână*); Octav Păun, Silviu Angelescu, *Basme, cântece bătrânești și doine* (București: Minerva, 1989), pp. 226-227 (*Zâna Creața*) etc.

⁴⁴ Aceasta se referă la „*aducerea de mir de la biserica Ierusalimului, unde este păzit de călugărițe, ca să nu-l fure nimeni*” (Gr. Crețu, *op. cit.*, I, p. 330); *aducerea unei zâne cu costiță de aur* (*Ibidem*, II, pp. 129-130); „*vasul cu botez de peste apa Iordanului*” (P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 33); „*trei fire de paie din patul Sfântului George*” (S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, p. 133); „*vasul dă botez*” dintr-o mănăstire (O. Păun, S. Angelescu, *op. cit.*, pp. 224-225); „*stuf din balta Sfintei Vineri*” (G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, pp. 224-225).

⁴⁵ [...] *Într-aceea află Dumnezeu că i-a șters cineva feredeu. Merse la Sfântul Soare să se plângătuiască puțin. Când la adevă Sfântul Soare încă era păgubit! I-a furat cineva ștergătoarea. –Să-l blastemi, Doamne, pe făcătorul de rele! zice Sfântul Soare, ș-anume așa, că de-a fi fată să se facă fecior și de-a fi fecior fată să se facă! –Amin! Așa să fie! răspunse Dumnezeu. În clipita aceea se făcură după cuvântul lui Dumnezeu din fată fecior, dară așa un drăguț de fecior de mai frumos nici că se poate.* (I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 105).

⁴⁶ Este foarte important de subliniat că, într-o axiologie ontică, în toate cazurile amintite, eroina metamorfozată în erou printr-un blestem divin va lua în căsătorie ființa feminină răpită din lumea-i!

⁴⁷ Cf. V. Kernbach, *op. cit.*, p. 81, *blestemul* este un „*act de magie lexicală, prin care se invocă mânia sau urgia unei divinități asupra unei ființe, unui obiect, unei acțiuni, adesea în scop de răzbunare sau dintr-un motiv justițiar subiectiv*”...

⁴⁸ Constantin Enăchescu, *Fenomenologia Trupului. Locul și semnificația Trupului carnal în psihologia persoanei* (București: Paideia, 2005), pp. 25-26.

⁴⁹ Despre efectele magice ale *blestemului*, vezi în Ivan Evseev, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească* (Timișoara: Amarcord, 1998), pp. 51-52; V. Kernbach, *op. cit.*, p. 81; Ioan Talos, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar* (Prefață de Cl. Lecouteux, București: Enciclopedică, 2001), pp. 19-20 etc. Pentru efectele magice ale *cuvântului rostit* (= *blestem, binecuvântare, descântec, invocație* etc.), vezi Vasile Bălțeanu, *Dicționar de divinație populară românească* (București: Paideia,

ce măsură poate fi raportată această metamorfozare, această re-sexualizare a eroinei de basm fantastic românesc la substatul (mitic) ceva mai amplu al *androgeniei*, rămâne de văzut.⁵⁰

I.2. Metamorfozele provizorii, reversibile ale basmului românesc, în mod evident mult mai numeroase, sunt „consecința unei pedepse sau răzbunări și cel atins de ea scapă numai dacă un izbăvitor îndeplinește cauzele blestemului”.⁵¹ Grupate după motivul metamorfozării provizorii, la nivelul basmului fantastic românesc avem:

- 1) metamorfoze provizorii *ca urmare a unui blestem*;
- 2) *consecința unei răzbunări*;
- 3) *consecința încălcării interdicții*;
- 4) metamorfozări *la cererea expresă a eroului*.

I.2.1. În foarte multe basme, metamorfozarea eroilor are loc în urma *rostirii* (explicite sau subînțelese) a *unui blestem*. Sistematizând, deturnând sau îmbogățind construcția epică, ipostazierile căpătate de erou prin transformarea în altceva decât natura proprie, vin să ne ofere, la nivel ontic, o altă *ordine și realitate*. Prefăcut în *porc*,⁵² *urs*,⁵³ *rac*⁵⁴ sau *dovlete*,⁵⁵ schimbarea ontologică a statutului pe

2001); Idem, *Dicționar de magie populară românească* (București: Paideia, 2003); Ioan Aurel **Candrea**, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică* (Studiu introductiv de Lucia Berdan, Iași: Polirom, 1999); Idem, *Iarba fiarelor. Studii de folclor. Din datinile și credințele poporului român* (Studiu introductiv – Al. Dobre, București: Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară “G. Călinescu”, 2001); Artur **Gorovei**, *Descântecele românilor. Studiu de folclor* (București: Regia Monitorul Oficial, Imprimeria Națională, 1931); Idem, *Credinți și superstiții ale poporului român* (Ediție îngrijită de Jordan Datcu, București: Grai și Suflet – Cultura Națională, 2003); Antoaneta **Olteanu**, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică* (București: Paideia, 1998); Idem, *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat* (București: Paideia, 1999) etc.

⁵⁰ Pornind de la clasicele exemple oferite de mitologie, amplu dezbătute în literatura de specialitate [din care amintesc doar Carris **Beaune**, Gérard **Busquet**, *Les hermaphrodites* (Paris: J.C. Simöen, 1978; Mircea **Eliade**, *Mefistofeles și androgenul* (București: Humanitas, 1995; Jean **Libis**, *Mitul androgenului* (Trad. de Cristina Muntean, Cluj-Napoca: Dacia, Cluj-Napoca, 2005], din ciclul de studii dedicate *intimității* din basmul fantastic românesc (unul, *The Intimacy symbols in the Romanian fairytale: Theoxenia*, în *Myth, Symbol and Ritual: Elucidatory Paths to Fantastic Unreality*, vol. dedicat *International Conference on Mythology and Folklore*, 1st edition, 8-9 March, Bucharest, Romania, Cambridge Scholars Publishing, 2015, fiind în curs de apariție), am schițat un alt studiu (*Simbolurile intimității în basmul fantastic românesc. Sexualitatea eroului*), aflat în lucru, care va trata, printre altele, și acest aspect al *androgeniei*...

⁵¹ Ov. **Bârlea**, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, p. 249.

⁵² [...]Când ajunseră acasă la porc, care era într-o pădure mare, se și inseră. Șezură nițel de se odihni ră de drum, cinară împreună și se culcară. **Peste noapte, fata împăratului simți că lângă dânsa era un om, iară nu un porc. Se miră. Însă își aduse aminte de cuvintele tătâne-său și începu a se mai însufleși, plină de nădejde în ajutorul lui Dumnezeu. Porcul seara se dezbrăca de pielea de porc, fără să simtă fata, și dimineața, până a nu se deștepta ea, iară se îmbrăca cu dânsa.** (P. **Ispirescu**, *op. cit.*, I, p. 56). Același motiv, la Ionel **Oprișan**, *Basme fantastice românești*, vol. I-XI (București: Vestala, 2005-2006); III, pp. 236-242; C. **Sandu Timoc**, *op. cit.*, p. 72.

⁵³ [...]Ursul, auzind acestea, a zis că să-i culeagă și să-i ducă. **Și începu a spune că cine e el, adecă că e un fecior de împărat și, pentru că tatăl său a fost prea jefuitor și prea aspru, l-au blăstămat oamenii ca să moară și el și împărăteasa, feciorul să se facă urs, însă cu față de om. Și dacă în zece ani de zile nu se va afla nici o fată care să îl iubească, să moară. Și să nu poată locui decât în grădină, între flori. Și mâncările să se facă de-a gata și lui și la orice călător ce va sălășlui în curtea lui și cetatea să se facă în pădure.** (I. **Micu Moldovan**, *op. cit.*, p. 102). Aceeși transformare, și la O. **Păun**, S. **Angelescu**, *op. cit.*, pp. 130-131.

⁵⁴ [...]Fată, tu vrei să mă iai pă mine așa cum mă vez: rac? Fat-a zâs că-nțălăge că tot la fel s-a uitat c-a făcut atâta avere-mare. –Să nu zăci mă ne poimâ ne: “după cine m-ai dat? după un rac”, să intri-n casă plângând, să ieși afară suspinând? Mai bine, fată, nu mă loa! –Te iau. S-a-mpogodit cu ia că nu zăce. Așa-a-a. Să duce-acasă la moșu, la moșu`a făcu` și iel casă mari domnești, așa cum iera ș-ale lu` socru-său. Trece-o săptămână, trece două, trece nouă. **Iel noaptea să făcea un băiat ce nu să ezista, da` zăua să făcea to` rac. Mai avea fo șapte-opt zăle și să făcea om mirean că iera blăstămat dă sfinte că n-a vrut să ia o ursătoare dâni iele. Bine.** (I. **Nijloveanu**, *op. cit.*, p. 430).

⁵⁵ [...]Și-a luat mireasa rămas bun de la rude, iar sara pe întuneric în odaia de nuntă a intrat un Făt-Frumos cu părul de aur! Da e a zis că e măritată cu dovelopele. **Atunci el i-a povestit că el este dovelopele și că este blestemat de o vrăjitoare și va trebui să-și ducă povara.** Încercându-se crăița, el a adus cojile de dovelope și așa să-ntâmpla în fiecare noapte. Ziua, dovelope, noaptea, Făt-Frumos! (C. **Sandu Timoc**, *op. cit.*, p. 74).

care îl avea anterior eroul (și sfidând *realul*), este consecința magică a rostirii unui blestem,⁵⁶ despre a cărui putere avem numeroase mențiuni chiar în basme.⁵⁷ Cumva lipsite de ambiția originalității, aceste metamorfozări (provizorii) ale eroului în urma rostirii unui blestem, vizează omniprezentele dezechilibre sociale⁵⁸ sau aspecte erotico-maritale.⁵⁹

Un interesant caz de transformare și/sau re-întrupare, urmare a unui blestem subînțeleș, găsim într-un basm al colecției O. Păun, S. Angelescu (*Călăvănt-împărat*). Aici, creatorul anonim de basm ne-a oferit, aproape ca o prelungire somatomorfă a căutării adevăratei naturi aș spune!, un interesant *ritual de re-întrupare*,⁶⁰ reconversia stării inițiale a eroului făcându-se gradual, în urma unui ritual care presupunea deopotrivă acțiuni și schimbarea de (inițiate) replici.

1.2.2. Avem apoi, destule cazuri de metamorfozări survenite ca urmare a unei *răzbunări* (din *gelozie*, ca o *pedeaspă* sau dintr-un *motiv nemenționat*) asupra eroului prim sau al altor actanți. Totuși, din perspectivă fenomenologică, trebuie subliniat faptul că, față de categoria primă analizată supra (cea a *metamorfozărilor definitive, ireversibile*), cazurile de provizorii metamorfozări survenite în urma unei răzbunări asupra eroului, *restaurează realul*, permițând *miraculosului și fantasticului* să capete formă, să devină verosimile. Ceea ce, dacă avem în vedere *unde, când se ivește și, mai ales!, cum funcționează* fantasticul în cultura și mentalitatea tradițională, este de-o mare importanță. Ca atare, din această perspectivă (diacronică), este de insistat asupra *funcției și manifestărilor* acestei răzbunări, care vor căpăta *efect* printr-o provizorie metamorfozare în *altceva* decât *natura primă* a eroului. Spre exemplu, dintr-un motiv necunoscut, un împărat alege să se răzbune pe fiica sa, blestemând-o ca „*pe timp de doiș`pe ani să umble într-o piele de gadină și să omoare toată lumea*”.⁶¹ În plus, adâncind simbolicitatea acestei metamorfozări, revenirea la starea inițială se va face, în cazul acestui basm, printr-o posedare sexuală a celei blestemate într-o peșteră.⁶² Dar, nici măcar această paranteză ludică nu va ridica consecințele blestemului rostit: după eliberarea parțială de blestem prin posedarea sa sexuală, eroina transformată într-o *gadină* va trebui să-l slujească încă trei ani pe eliberator, până la resorbția totală a blestemului...⁶³

⁵⁶ [...]Vulpoiul se dete de trei ori peste cap și se făcu un voinic, știi colea, cum ți-e drag să te uiți la el. Pe cale îmi spuse că locul unde am mas noaptea trecută era moșia lui, că este însurat, că are copii, că el era blestemat să poarte coprul de vulpoi până când un om va avea milă de el, îl va primi să se încălzească cu dânsul la un foc, îi va da un codru de pâine și un pahar cu vin; că eu am fost acel om, că acum este dezlegat de blestem și că de aceea va merge cu mine, și nu mă va lăsa singur până ce nu voi ajunge la izbândă. (I. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 281-282).

⁵⁷ Vezi, spre exemplu, basmul *Lemnișoara* din colecția I. Opreșan, *op. cit.*, V, pp. 14-15...

⁵⁸ Nepotrivitul comportament social al tatălui eroului (I. Micu Moldovan, *op. cit.*, p. 102)...

⁵⁹ Refuzul unui erou de a se căsători cu o zână (I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 430)...

⁶⁰ [...]Proastă ești, fato! Du-te la împărat, da` să nu te-arăți la șarpe, până nu ți-o da împăratul noo rochie și să te-mbraci cu toate. Și când o zice șarpili: -Dezbracă-te fato, să te mănânc, tu să-i zici: dezbracă-te și tu, bală spurcată, d-o piele. Pân-oi rămânea tu într-o rochie și el într-o piele, și pă urmă vezi tu cine este. Fata s-a dus la împărat și-a cerut ale noo rochie dă s-a îmbrăcat cu ele ș-apoi a venit la șarpe. Șarpele, cum a văzut-o, `ce: -Dezbracă-te, fato, să te mănânc! -Dezbracă-te și tu, bală spurcată, d-o piele. După ce s-a dezbrăcat amândoi, șarpele `ce: Dezbracă-te, fato, să te mănânc! -Dezbracă-te și tu, bală spurcată, d-o piele. Ș-așa a făcut pân-a rămas ea într-o rochie și el într-o piele. Și `ce: Dezbracă-te, fato, să te mănânc! -Dezbracă-te și tu, bală spurcată, d-o piele. Și, când s-a dezbrăcat șarpile dă pielea-aia, a rămas un flăcău frumos, pă soare puteai să ții ochii dapă el nu. `Ce: Fato, dacă tu m-ai băgat în mămica și m-ai făcut din șarpe om, domn să-ți fiu, doamnă să-mi fii, până la ceas de moarte. Ș-a făcut nuntă fata cu șarpili, și-a rămas acolo la-mpărăție. (O. Păun, S. Angelescu, *op. cit.*, p. 139). Acest ritual este prezent și la I. Opreșan, *op. cit.*, II, p. 305 (basmul *Cu Călăvănt Împărat*).

⁶¹ Mihail M. Robea, *Folclor din Oltenia și Muntenia (IX). Basme populare românești* (București: Minerva, 1986), p. 14.

⁶² Spațiu cu caracter arhetipal, *peștera* este „simbol matricial, asociat atât pântecului matern, cât și aceleia al pământului-matcă a tuturor fiinșelor”, „loc al regenerării fizice sau al celei spirituale”, „loc de inițiere și de desfășurare a unor mistere” etc. Pentru amplul simbolism al *peșterii*, vezi Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale* (Timișoara: Amarcord, 1994), p. 139.

⁶³ Este de amintit că, metamorfozată într-o *gadină*, fosta prințesă devenită *Cazarchina* este cea care, inițiată fiind, va ști cum să preîntâmpine și să elimine obstacolele majore survenite pe parcursul căutării erotico-maritale a eroului. Postulând *puterea inițierii*, a *posedării sexuale* într-un spațiu arhetipal precum *peștera* [...] -Dragă Ionică, am ținut la tine și te-am slujit timp de trei ani de zile, după cum ți-am spus, după ce-ai profitat de mine în peșteră. (M.M. Robea, *op. cit.*, p. 25), această metamorfozare a unei foste prințese într-o jivină este pusă în slujba binelui – un bine neinițiat însă, mereu aflat sub amenințarea morții, incapabil de reușita finală fără ajutor inițiat: [...] -Și deci s-a mplinit astăzi trei ani de zile și, odată cu trei ani de zile împliniți în slugărie la

Uneori, această instaurare, fie ea și temporară!, a unei entropice metamorfozări a eroului în altceva decât natura firească, este cumva justificată, fiindu-ne oferit și autorul, și motivul acestei răzbunări. Într-o interesantă antologie de basme,⁶⁴ avem un alt basm *Cu Cazarkina*, în care eroina își explică și justifică metamorfozarea: [...] *Po să-m fas ce vrei, să spui și ieu pățania mea, și-atunci ce vrei să-m fas! Ieu am fost fermecat d-o fermecătoare dânc cauză că am fost prea frumoasă, și m-a fermecat în halu care mă vezi: să mânc câini, pisici, cai, oameni, ce mi-o ieși înaintea, sute și mii dă suflete, încât, pân-o păcătui un om cu mine, încâ să nu-l simț ieu. Iară noo ani dă zâle, niți zâua, niți noaptea, nu am somn. Trebui să te slujesc noo ani dă zâle-n dreptate. Mă iei ca roabă Noo ani dă zâle să te slujesc? –Haidi, Cazark`ino!*⁶⁵ Tot astfel, într-o cheie hermeneutică care vizează mai mult decât destinul particular al acestor eroi de basm și foarte aproape de ceea ce unii autori numeau o „geografie a dualismului”,⁶⁶ avem un basm (*Porcul cel fermecat*, colecția P. Ispirescu), în care situațiile reale (sociale și/sau existențiale), sunt trecute, prin intermediul magiei, în sfera fantasticului: [...] *Apoi începu și el a spune. –Eu, zise el, sunt fiu de împărat. La un război ce avu tată-meu cu niște zmei, vecini ai lui, care erau foarte răi și-i tot călcau moșia, am omorât pe cel mai mic. Pasămite, ursita te făgăduise lui. Atunci mă-sa, care era o vrăjitoare de încheaga și apele cu farmecele ei, mă blestemă să port pielea acelu scârbos dobitoc, cu gând ca să nu ajung să mi te iau eu. Dumnezeu i-a stat împotriva, și eu te-am luat. Baba care ți-a dat așa să mi-o legi de picior, era ea. Și de unde mai aveam trei zile să scap de blestem, am fost silit să port încă trei ani stârvul porcului. Acum, fiindcă tu ai suferit pentru mine și eu pentru tine, să dăm laudă Domnului și să ne întoarcem la părinții noștri.*⁶⁷

De foarte multe ori, funcțiile acestor metamorfoze provizorii/reversibile sunt un fel de apendice al comportamentului eroilor de basm, comportament urmărit, analizat și, când este cazul, taxat prin metamorfozări în diferite obiecte/animale. Aș reaminti aici acele cazuri în care eroul de basm, intrat - accidental sau ca răsplată pentru un serviciu oarecare adus unei ființe superioare - în posesia unor obiecte magice, va pierde printr-un șiretlic acele obiecte și, ajuns într-o situație-limită, va descoperi modul în care poate pedepsi și reintra în posesia acelor obiecte magice.⁶⁸ Expresie a unei atitudini moral-comportamentale neadecvate statutului de erou-prim (= feciorul împăratului, născut pe cale magică dintr-un măr dăruit tatălui său tocmai de Dumnezeu!), avem o situație interesantă într-un basm al colecției I. Nijloveanu (*Împăratu care n-a avut nici un copil*): în acest basm, eroul va fi metamorfozat în *stană de piatră* de către divinitatea superioară (*Dumnezeu*), drept pedeapsă pentru atitudinea lui non-umană.⁶⁹

Virtuțile inițiatice ale unor personaje de basm, coroborate cu anumite cunoștințe de etnoiatrie/etnomagie sunt folosite, în anumite cazuri, pentru metamorfozarea cuiva inoportun și îndepărtarea sa. Într-un basm din colecția M.M.Robea (*Cei doișpe feciori ai împăratului și surioara*

tine, mi s-a împlinit și mie termenu de bluestem pe care l-am avut de la părinții mei. Te rog să-mi dai voie să te părăsesc, pentru că nu mai ai de-a face cu nimenea mai puternic decât tine d-acum încolo. Și-atunci și-a dezbrăcat Cazarchina pielea de gadină după ea și a rămas fată cum a fost când a văzut-o Ionică în peșteră. (Ibidem).

⁶⁴ Ov. Bârlea, *Antologie de proză populară epică*, II, p. 186 și următ.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 211.

⁶⁶ Gheorghe Vlăduțescu, *Filosofia legendelor cosmogonice românești* (București: Paideia, 1998), pp. 37-77.

⁶⁷ P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 62-63.

⁶⁸ [...] *Tot scaldându-se, văzu de ceea parte a râului niște smochini. Își aduse aminte că nu mâncase de două zile și se duse să facă o gustărică cu niște smochine. Mâncă ce mâncă, dară începu a simți că din ce în ce se schimbă. Unde din om ce era, se pomeni deodată măgar. Altă nevoie acum. Cum să se întoarcă în cetate? Pe lângă toate celelalte, acum are să fie și prigonit. Umblând în sus și în jos pe marginea pădurei, îi era frică să intre înăuntru pădurei, ca să nu-l apuce vro fiară sălbatecă; se temea iară să iasă mai la lumină, ca să nu-l prinză vrun om, să-l puie la vro muncă ce n-ar putea-o duce. Ce să facă? Se căina și se văicărea, de-i plângeai de milă. Toată ziua umbla rătăcind cu inima cât un purice de frică. Flămânzi iară. Căutând câte ceva de mâncare, dete peste niște roșcove. Se apucă să mănânce, căci era lihnit de foame. Cât p-aci să moară de bcurie când văzu că încet, încet, se schimbă și se făcu iară om. Stătu în loc și se cruci și el de astă minune. Apoi deodată zice: -Acuma ești a mea! Stai, măi tu, că ți-o fac eu ție pe piele, femeie fără inimă ce mi-ai fost!* (Ibidem, pp. 263-264). Aceeași situație și la M.M. Robea, *op. cit.*, pp. 640-641 (doar că mănâncă pere și devine măgar, mănâncă pere și redevine om)...

⁶⁹ [...] *Merge ce merge și să pune iel acolo să mănânce și iel. Cum să pune iel la masă, iacătă să prefacă doi unchieși bătrâni: -Bună zâua, taică! -Bună zâua, moșilor! Zice: -Nu-m` daț` și mie - zâce - o picătură dă apă? zâce - că - zâce - mi să face limban trei dă sete! -Hau! Da` dă un` să-ț` dau, moșule? Da zăsă Dumnezău lu` Sfântu Petre: -Vez`, mă Petre, că nici apă nu ne dete? zice, da` nici Dumnezău nu-i ajută. A lua` bastonu și l-a făcu` stană dă piatră. (I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 137).*

lor),⁷⁰ mama vitregă a celor 13 copii va încerca (și va reuși!), prin intermediul unor practici de etnoiatrie/etnomagie, să metamorfozeze acești copii în *lebede* și să îi îndepărteze de palatul tatălui lor.⁷¹

I.2.3. Nu trebuie omise nici metamorfozele provizorii survenite ca urmare a **încălcării unei interdicții**. Fie că vorbim de o încălcare inconștientă a unei interdicții,⁷² fie de una explicit anunțată,⁷³ aceste metamorfoze, cu unele excepții,⁷⁴ sunt reversibile. Într-un alt basm (*Tipăruș*, colecția O. Păun, S. Angelescu), eroul va fi metamorfozat provizoriu în urs (prin returnarea obiectele magice luate de la fetele recuperate de erou după *tărâmul celălalt* de la *Șaităr-Împărat*).⁷⁵ Ba, mai mult, eroul, după ce va reveni la starea umană cu ajutorul unui paloș magic, dăruit fratelui său de cruce de *Dumnezeu*, eroul prim va recidiva în încălcarea interdicției, fiind metamorfozat, tot la blestemul soției sale (fosta soție a lui *Șaităr-Împărat!*), în „*trei floricele în biserica din Calimistru, unde să cutremură pământu ca piftia! Și el a pierit și s-a făcut trei floricele la biserica din Calimistru*”.⁷⁶

Uneori, resorturile și nevoile interne de reprezentare și semnificare tradițională au determinat, la nivelul basmului fantastic românesc, o deturnare a unei situații mitice.⁷⁷ Astfel, avem două basme în care, pornind de la situația mitică, mentalitarul tradițional a ales să re-modeleze statusul episodului mitic. Mitanalizând aceste basme,⁷⁸ se poate vedea faptul că episodul de basm are încă „respirația mitică” a mitului propriu-zis (cadru mitic general, motivele metamorfozării eroului în cerb), dar, funcția dată unei astfel de narațiuni în mentalitarul colectiv,⁷⁹ a dus, în cele din urmă, la alegerea unei soluții de

⁷⁰ M.M. Robea, *op. cit.*, p. 681 și următ.

⁷¹ [...] -Mamă dragă, uite ce pot face! Mi-ar fi milă afar` dân samă să-i omor, că-i doișpe suflete, mamă, car` trebui să le omor, doișpe inși – zâce. **Da` le fac al`ceva**, mamă, cari să nu mai vie, să nu-i mai vez` pân curte vrodată și vrodată. –Bine, mamă, zâce, **fă-le ce știi tu**, da să nu-i mai vâz la curtea mea și niciodată să nu să mai reîntoarcă. Auzind aceste spuse bătrânica de la fii-sa, zâce: -Mamă dragă, ice, să știi că nu se va mai reîntoarce niciodată. Mamă, numai pe cât – zâce – vii mâine după leacuri. Și pleacă acas` asta imediat. Plecând acasă imediat, se-ntoarce în zâua ailaltă și vine și ia leacuri de la maică-sa. **Asta, mă-sa, a alergat zâua toată prin pădure. Și-a loat de u`ne a știut ea nooă muguri din nooă copaci. Și-a făcut o alifie car` a uns noaptea-n somn pe fiecare băiat. Cum i-a uns pe băieți, cum imediat, car` cum ieșea dimineața din cas` se și prefăcură în lebede. Și își loară zborul unu câte unu, dimineața.** (*Ibidem*, pp. 687-688).

⁷² [...] **Fiului celui mic al împăratului, ce-i dă lui dracul în gând, se scoală de la masă, se duce în cămara lui, ia pieile de bufniță și le aruncă în foc, apoi vine și se așează din nou la masă. O dată se făcu o tulburare între mese. Și iată de ce. Una dintre roabe strigă: -Stăpână, suntem în primejdie! Alta zise: -Stăpână, mie îmi miroase a pârlit! Este prăpădenie de noi. [...] În aceeași vreme, și dânsa strâmbă nițel din nas. Pasămite îi venise și ei miros de pârleala pielor. Și deodată sculându-se cu toatele de la masă, se făcură șapte porumbițe. Apoi zâna zise feciorului celui mic de împărat: -Ai fost nerecunoscător. Cu bine te-am găsit, cu bine să rămâi. Până nu vei izbuti să faci ce n-a făcut om pe lume, să nu dai cu mâna de mine. Se înălțară, deci, în slava cerului și îndată pieriră din ochii lui.** (P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 198-199).

⁷³ [...] **Dimineața se iau și se duc și iar înserează lângă o pădure. –Noa, sluga mea, zice Dor, acuma ai străjuit două nopți de-a rândul, culcă-te și tu și te hodonește. –Ba nu, zău, stăpânul meu nu m-oi culca că nu mi-i somn nici o leacă. Când îi la zece ore vin corbii și se-ntreabă ce noutăți-s prin țara lor. –Acea noutate-i, zice unul, că tinerețile astea se duc să se cunune și când vor ieși de la cununie, le-a sta înainte un car cu patru boi. Ei s-or sui în car și cum s-or sui, boii i-or duce-n apa fără fund și acolo le-a fi pierirea. Cine aude cuvintele noastre și le-a spune, facă-se stan de piatră de tot.** (I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 419). Același motiv, și la Ov. **Bârlea**, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, p. 250; I.C. Fundescu, *Basme, orații, păcălituri și ghicitori* (București: Curtea Veche, [1867] 2010), p. 193; Constantin Rădulescu-Codin, *Povești* (București: Curtea Veche, [1957] 2010), p. 163, etc.

⁷⁴ În basmul *Tuliman Viteazu* (colecția I. Opreșan), eroul năzdrăvan care va intermedia, supraveghea și facilita reușita eroului prim, desconspirându-i secretele reușitei finale – care presupunea păstrarea/ neîncălcarea interdicției stipulate (= *nedivulgarea căii magice de reușită*) – va fi metamorfozat într-o *stană de piatră*, fără posibilitatea revenirii la starea dintâi, cum este cazul basmelor amintite în nota de deasupra... (I. Opreșan, *op. cit.*, VI, p. 312).

⁷⁵ O. Păun, S. Angelescu, *op. cit.*, p. 130.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 131.

⁷⁷ Mitul *Diana vs Acteon*. Vezi, pentru mit, **Ovidius**, *Metamorfoze*, III, pp. 104-107; pentru mitanaliza sa: Costel **Cioancă**, *Scalda Dianei. Note socio-antropologice pe margine unei teme plastice europene*, în vol. *Introducere în sociologia corpului. Teme, perspective și experiențe întrupate* (Iași: Polirom, p. 295 și următ.); Pierre **Klossowski**, *Scalda Dianei* (Trad. I.D. Brana, București: Nemira, 2002).

⁷⁸ *Cu Măzăran Văsălică* (Ov. **Bârlea**, *Antologie de proză populară epică*, I, pp. 460-484); *Iță Jurubiță și Frumoasa Frumoaselor* (M.M. Robea, *op. cit.*, pp. 272-289).

⁷⁹ Probabil o funcție de joncțiune între *funcția estetică-ludică*, cea *cognitivă* și cea *practico-instituantă a imaginarului*, așa cum au fost ele definite de unii autori - Vezi Jean-Jaques **Wunenburger**, *Imaginarul* (Trad. de D. Ciontescu-Samfireag, Ediție îngrijită și prefață de I. Bușe, Cluj-Napoca: Dacia, 2009), pp. 45-56...

compromise. În aceste basme, metamorfozarea eroului în cerb este provizorie și reversibilă, revenirea la statutul fiziologic dintâi fiind făcută, pe cale magică, de sau cu ajutorul inițiativ al unor ființe conotate mitofolcloric (*Dumnezeu*,⁸⁰ *cele 3 ursitori*⁸¹ care îl ursiseră pe eroul metamorfozat în cerb!).

Aș integra acestei categorii (a metamorfozelor provizorii ca o consecință a încălcării unei interdicții), și un caz aparte de metamorfozare. Care aduce în prim-plan nu încălcarea unei interdicții explicite, ci mai mult una subînțeleasă, care vizează *etosul corporal* (= *locul* și *semnificația* corpului uman în regnul animal general). Este vorba despre un basm din colecția I. Pop-Reteganul (*Ion porc-împărat*), basm în care transformarea eroului din om în porc are loc pe fundamentul unei trăiri și exteriorizări sentimentale deosebite.⁸²

I.2.4. În fine, în categoria metamorfozelor provizorii/reversibile trebuie incluse cazurile în care eroul, aflat într-o situație (pre)conflictuală și încă-nu-pe-deplin-inițiat, *cere în mod expres ajutorul unei ființe superioare de a fi metamorfozat în (alt)ceva*, această metamorfozare provizorie ajutându-l să spioneze și, ulterior, să preîntâmpine, să dejoace acțiunile dușmanului. Astfel, pentru a putea ajunge nevăzut în tărâmul zmeilor, eroul „*începu să se roage la Dumnezeu cu credință și din adâncul sufletului, cerându-i să-l fac-o albină, / să treacă pe mare / ca printr-o grădină. Îi ascultă Dumnezeu ruga, îl prefăcu în albină și... zbârrr pe deasupra apei, legănat de boarea vântului*”.⁸³ Alteori, într-un punct culminant al epicului (= pețirea unei fete de împărat, care dispune de un obiect magic atotevăzător), eroul trebuie să ceară, unor ființe salvate pe parcursul *drumului* său (inițiativ), metamorfozarea sa într-un ceva greu-depistabil, transformare care să îi apropie sau să îi asigure reușita finală.⁸⁴

Dar: toată succesiunea trăirilor subiective ale acestor metamorfozări care facilitează dezideratul final al eroului, este intermediată de prezența și utilizarea unor *obiecte magice*. Dintr-un început trebuie spus că mitanaliza asupra obiectelor magice din basmul românesc,⁸⁵ este grevată pe o aserțiune (celebră) vizând tocmai esența actului magic: „*Vom afirma că efectul oricărui act magic constă fie în a aduce ființele vii sau obiectele într-o asemenea stare încât anumite gesturi, întâmplări sau fenomene să decurgă*

⁸⁰ *Le după iel. Măzărane, Măzărane! – ice. Ie uită-te tu –ice – înapoi – ice – și vez, uită tu ce-i vede – ice: două buze subțarele / săruta-te-ai cu ie – ice / și dou țate bugărele / împunje-te-ai tu-n iele! Măzărăn, dă dragostea iei și dă zăcala iei, s-o uitat înapoi. L-o făcut on cerb dă pădure, cu noăză și noă dă corne, și noădă dronji o fo pă iel, dă clopote. -No, du-te! Și n-ai tu – ice – stare și așazare – ice – până când îi cruce la amniaz – ice – la răchita roșie și bei tu apă. Apă atunce – ice – și ai tu așezare – zăce. S-o făcut Măzărăn așe. Ș-oo mârș, ș-o fugit cu zdronjele, cu bolohonjel-ele, până-n ce zî la amniaz. Cîn o foz dric la amniaz, atunci, o ajuns iel acolo, la apa ace amu și beie. D-apăi să-ntinde-acolo și beie apă. Da bătrânu o fost acolo cu paloșu. O dat-o și pleznitu-n cap bătrânii pă berbece: oda s-o făcu înapoi Măzărăn cum o fost. (Ov. Bârlea, Antologie de proză populară epică, I, p. 482).*

⁸¹ [...] *Aia bătrână i-a și aruncat cu nește alea-n ochi, înțelegi. Și l-a orbit și l-a făcut cerb. L-a făcut cerb și-atunci, când l-a făcut cerb – din om l-a făcut cerb, înțelegi, cerb prin pădure, sălbăticiune – s-a loat căinii dup-el. Zăce: -Nu-l omorâm, să-l aranjăm! Îl facem mascat și bună zâua. Și-atunci îl mănâncă căinii! [...] Cum zăci, mamă, să fac, că e păcat de el să șază cerb ăsta? –Învaț-l așa, dac-o auzi și n-o fi culcat, și ne-o auzi sfatu nostru, așa să facă! Să se ducă cum o putea-n peștera a zânelor – avea ș-alea peșteră de se schimba pân` înaintea de a se băga-n lac, știi, acolo, camera lor. Atunci se va schimba el cân` s-o mbrăca-n` ainele a trei zâne fermecate. Dacă le ia` ainele lor, p-alea trei costume de` aine, se va face om la loc, auz`, se va face om la loc. [...] Și-a stat pitit. A stat pitit pân` a venit ele-n răsăritu` soarelui. S-a dezbrăcat toate-n pielea goală să să arunce acolo. Cân` s-a aruncat acolo, el gata, haț! cu mâna pe haine. Se-mbracă cu ele – cu trei costume deosdată. S-a făcut om la loc. N-a mai avut coarne-n cap, n-a mai avut nu știu ce, n-a mai avut... (M.M. Robea, op. cit., pp. 278-279).*

⁸² [...] *Cum mânca el așa la coji de măr de la mumă-sa din poală, cîofotind ca un purceluș, mă-sa-l netezește cu dragoste pe cap și zice dezmiertându-l: -O, purcelușul mamii, purceluș! Și – minune! în minuta aceea copilul se făcu porc ca toți porcii, cu patru picioare, cu codiță cârligată, cu peri țepoși, cu urechile cioflicate, și grohotind aduna cojițe de măr de jos, cum picaseră din șurțul mamă-sa, care sări țipotind, când îl văzu că s-a făcut porc. Acum, ce să se știe ea face? Ionuțul ei, din copil, se făcuse purcel! Apoi, bine-i să glumească mamele? Feri, Doamne! (I. Pop-Reteganul, op. cit., p. 319).*

⁸³ G. Dem. Teodorescu, op. cit., p. 26. Același motiv, cu transformarea eroului (de către Dumnezeu) în *muscă*, avem și la I. Nijloveanu, op. cit. p. 73.

⁸⁴ Spre exemplu, în basmul *Aleodor împărat* (colecția P. Ispirescu), pentru a putea reuși să treacă probele la care este supus de fata împăratului care deținea un ochean magic, eroul cere și va fi deveni, pe rând, “un *cosăcel ascuns pe fundul mării, printre ceilalți cosăcei*”, “un *pui de corb într-un stol de corbi ce se urcase până la vântul turbat*”, “o *lindină ascunsă chiar în coada fetei, fără să simțea ea*” (P. Ispirescu, op. cit., I, pp. 49-50)...

⁸⁵ Mă refer aici la studiul meu *Hermeneutica obiectelor magice din basmul fantastic românesc*, studiu în curs de apariție în *Danubius*, nr. XXXIII, 2015...

perfect unele din altele, fie să le facă să iasă dintr-o stare considerată dăunătoare".⁸⁶ Cu strictă referire la specificitățile *obiectelor magice* folosite în basmele cu (auto)metamorfoze, două sunt direcțiile sub care am desfășurat mitanaliza metamorfozelor suferite de eroul basmului:

1) Dacă „*sacru este specificul religiosului*”, după cum s-a spus,⁸⁷ pornind de la specificitățile obiectelor magice din basmul românesc (pe care le-am clasificat ficțional, funcțional, calitativ), aş spune că, la nivel tehnic, *magicul este specificul sacrului*.⁸⁸

2) Iar această utilizare a obiectelor magice doar în *spații determina(n)te* sau într-un *timp-limită* (utilizarea presupunând, totdeauna, *definitiva ieșire din familiar* și inevitabile implicații tanatice), readuce în discuție (la nivel de analiză, evident), teme și motive importante ale omniprezentului binom *viață-moarte*, hermeneutica obiectelor magice prezente sau folosite în (auto)metamorfozările eroilor pivotând eminent în jurul acestora. Ca atare, dincolo de problematica (general-) specifică (pretinsa deosebire dintre religie și mitologie; analiza fenomenului magic; experiența misticului și exigența logicului; particularitățile ceremoniilor de magie, cu tot arsenalul de interdicții, obiecte de folosit, de evitat etc.), dezbătută în literatura de specialitate,⁸⁹ avem și o bogată literatură specifică, în care aceste obiecte magice întâlnite în basmul românesc, sunt totdeauna conotate magic, fiind concepute drept constructe ideatice funcțional/ficțional-explicative,⁹⁰ paleta de obiecte magice utilizate în mediul tradițional fiind foarte mare.⁹¹

⁸⁶ Marcel **Mauss**, Henri **Hubert**, *Teoria generală a magiei* (Trad. Ingrid Ilinca, S. Lupescu, Prefață de N. Gavriluță, Iași: Polirom, 1996), pp. 77-78.

⁸⁷ G. Ferreol, în *Prefața la Formele elementare ale vieții religioase* a lui Émile **Durkheim** (Trad. Magda Jeanrenaud, S. Lupescu, Prefață de G. Ferreol, Iași: Polirom, 1995), p. 7.

⁸⁸ „*Aceste teorii alcătuiesc religia, a cărei tehnică - ceremonii, rituri, culte - o numesc magie. Cum practica și teoria sunt indisolubile, teoria fără practică devenind metafizică, iar practica fondată pe o altă teorie, știință, voi folosi întotdeauna adjectivul magico-religios*” : Arnold van **Gennep**, *Riturile de trecere* (Trad. Lucia Berdan, Nora Vasilescu, Studiu introductiv – N. Constantinescu, Postfață – Lucia Berdan, Iași: Polirom, 1996), p. 24. Aserțiunea mea are în vedere o altă conceptualizare a esenței actului magic, căci, s-a spus de asemenea: „*La el acasă, în clanul său, omul trăiește în profan; trăiește în sacru de îndată ce pleacă în călătorie și se află, în calitate de străin, în vecinătatea taberei unor necunoscuți*” (*Ibidem*, p. 23). Ori, simpla parcurgere (cât de frugală...) a unor antologii de basm românesc, ne oferă un truism fără echivoc: *obiectele magice*, aceste instrumente auxiliare care facilitează sau intermediază eroului realizarea dezideratului (oricare ar fi acela), *nu sunt folosite niciodată de către erou în spațiul său cunoscut, ci totdeauna într-un teritoriu străin, necunoscut, necertrat, eroul având de ales între a muri/eșua* (prin nefolosirea unor obiecte magice) *sau a trăi/reuși* (prin recurgerea la funcțiile unor obiecte magice).

⁸⁹ Marc **Augé**, *Religie și antropologie* (Trad. și Prefață de I. Pânzaru, București: Jurnalul Literar, 1995), pp. 25-52, 91-112; Roger **Cailliois**, *Om și sacru* (Trad. de D. Petrescu, București: Nemira, 2006); **Durkheim**, *Formele elementare ale vieții religioase*; Mircea **Eliade**, *Sacru și profanul* (Trad. Brândușa Prelipceanu, București: Humanitas, 2000), p. 108 și urm.; Stanley **Tambiah**, *Form and Meaning of Magical Acts: A Point of View*, în vol. *Modes of Thought: Essay on Thinking in Western and Non-Western Societies* (ed. - R. Horton, R. Finnegan, London: Faber&Faber, 1973), pp. 199-229; Keith **Thomas**, *Religion and the Decline of Magic: Studies in Popular Beliefs in Sixteenth and Seventeenth Century England* (London: Weidenfeld & Nicholson, 1971), etc.

⁹⁰ Spre exemplu, în I.-A. **Candrea**, *op. cit.*, avem *obiecte cu care se vrăjește* (p. 197); *obiecte întrebuințate la descântat* (pp. 260-268); *obiecte sfinte sau sfințite* (pp. 269-270) etc.

⁹¹ În acest sens, trebuie menționată o lucrare tratând despre *Datinele și credințele poporului român, adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I-II (Ed. îngrijită de V. Durnea, Studiu introductiv de Lucia Berdan, Iași: Polirom, 1998), lucrare în care Elena **Niculită-Voronca** menționa diferite categorii de obiecte conotate (sau conotabile) magic: **metale** (*fier*: I, p. 121 și urm.; *aur*, *argint*, *aramă*: I, p. 131 și urm.); **plante** (*busuioc*: I, p. 109 și urm.); **arme** (*buzdugan*, *paloș/sabie*, *suliță*, *arme de foc*: I, pp. 475-476); **altele** (*colaci*: I, p. 304; *chiperiul*: I, pp. 466-468; *coarne*: I, p. 475 etc.), existând multe alte obiecte magice în basmul românesc care, în mentalitatea tradițională, aveau profunde semnificații ceremonial-funerare. De exemplu: *bățul*, *bâta*, *toiagul*: Ion **Ghinoiu**, *Lumea de aici, lumea de dincolo* (București: Fundației Culturale Române, 1999), pp. 220-222; Idem, *Cărările sufletului* (București: Etnologică, 2004), pp. 198-199). A se vedea, de asemenea – Ion V. **Boldureanu**, *Credințe și practice magice: eseu despre orizontul mental-tradițional* (Timișoara: Brumar, 2001); Gheorghe F. **Ciașanu**, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și noi* (București: Saeculum I.O., 2001); I. **Evseev**, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*; A. **Gorovei**, *Credinți și superstiții ale poporului român*; Simion Florea **Marian**, *Vrăji, farmeci și desfaceri. Descânțetele poporane române* (București: Coresi, 1996); Constantin D. **Niculae**, *Leacuri și remedii magice din Carpați* (București: Ethnos – Axis Mundi, 1995); Alexandru **Ofrim**, Lucia **Ofrim**, *Între magie și religie – un ghicitor din Maramureș* (București: Paideia, 2002); Paul **Ștefănescu**, *Plante de vrajă* (București: ALL, 1994) etc.

Obiectele magice⁹² sunt omniprezente în basmele românești. Calitativ și cu strictă raportare la acțiunile/relațiile eroului cu celelalte personaje ale basmului, am ordonat arsenalul obiectelor magice din basmul românesc în câteva categorii majore.⁹³ Iar obiectele magice cu strictă utilizare în acțiunea de metamorfozare, sunt *obiecte magice defensive* care, prin dezvăluirea potențialului magic și folosirea lor de către erou la momentul oportun, împietresc dușmanii acestuia: *bici*,⁹⁴ *pușculiță cu apă*.⁹⁵ Alteori, astfel de obiecte magice, pierdute (printr-un șiretlic al cuiva) de către erou, devin *obiecte magice ofensive*, îndreptate chiar împotriva eroului.⁹⁶

Cu scop protector sau coercitiv, aceste obiecte magice care metamorfozează eroii basmelor fantastice românești, sunt, din perspectiva (fenomenologică a) *corpului de transformat*, adevărate *metafore ale inițierii*. Prin calitățile intrinseci ale funcțiilor pe care le au, prin amprenta simbolică pe care o au sau o presupun (majoritatea obiectelor magice folosite, de erou sau de dușmanii săi, constituindu-se într-un reper major, constant al *inițierii*), ori prin imperativul folosirii lor în situații-limită (standard), acestea se constituie în adevărate *constructe ficționale* care, dincolo de calitatea primă pe care o au în cadrul basmului (aceea de a facilita sau realiza acțiunea imposibilă în mod natural, firesc-epic), ne ajută să înțelegem și mecanismul gândirii care a stat în spatele acestui tip de producție literară. Practic, rațiunea discursivă a epicului desfășurat până atunci (= până în momentul metamorfozării), este sublimată de nevoia unei inovații care să „violenteze”, să deturneze firul narativ. Căci, finala evaluare (moral-caracteriologică a) eroului este făcută, în termenii unei gândiri abstracte, prin intermediul acestei necesități de a experimenta și o altă stare fiziologică decât cea firească, care să de – și restructureze *indivizibilul corporal* de până atunci (*cel fizic-natural, uman*), cu trăirile emoționale și afective specifice noii stări.⁹⁷

II. Autometamorfozele, adică „*prefacerea prin propria voință sau putere*”⁹⁸ a eroului, sunt mult mai numeroase la nivelul basmului fantastic românesc. Dar, dincolo de numărul semnificativ mai mare, aceste autometamorfoze aduc în prim-plan câteva noutăți structural-gnoseologice, funcțional-ficționale ale epicului de basm fantastic românesc.

În primul rând, cred că este de subliniat faptul că aceste autometamorfoze, *îndeplinite de erou în cunoștință de cauză* (recte: deja inițiat în arta transformării!), devin evenimente de viață pentru acesta. Subînțeleasa *inițiere* a eroului, care recurge la autometamorfozare pentru a putea surmonta un obstacol oarecare, pune fenomenologia *corpului*, implicit și epicul de basm, într-un alt sistem operațional de referință decât cel al *imaginarului* din cazul metamorfozelor (adică în cel al *magicului*, cu alte structuri, semnificații, valorizări). În al doilea rând, trebuie reliefată interioritatea structurală adusă de *schimbarea stării ontologice a eroului*. Posibilitatea transformării sale în tot ceea ce își dorește (uneori explicit menționată!), implică rezolvarea diferențelor trans-ontologice, ceea ce, din perspectivă heremenitică și fenomenologică, trimite la arhetipal. De aceea, după parcurgerea antologiilor de basm fantastic românesc, cu reliefaarea basmelor și situațiilor de autometamorfozare, am ales să împart autometamorfozele eroului

⁹² Numite de unii autori „*obiecte năzdrăvane*” – George Călinescu, *Estetica basmului* (București: Pentru Literatură, 1965), p. 166.

⁹³ Pe larg, despre acest subiect, în *Hermeneutica obiectelor magice din basmul fantastic românesc* (studiul citat supra, la nota 84). Avem astfel ● **obiecte magice ficțional-funcționale: ofensive** versus **defensive**; **benefice** sau, dimpotrivă, **malefice** (A și B în clasificarea mea, recte: *obiecte care-i facilitează sau, dimpotrivă, care-i pun eroului viața sau călătoria/dezideratul în pericol, doar folosirea altor obiecte magice sau unele tertipuri putând contracara efectul malefic al acestor obiecte magice, nefavorabile eroului*); ● **obiecte magice ficțional-funcțional explicative** (C în clasificarea mea): obiecte magice **vorbitoare**, cu **rol coercitiv**, cu atribute **metamorfozatoare**.

⁹⁴ P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 199-200, 241-242, 247 etc.

⁹⁵ Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*, 84.

⁹⁶ Ov. Bârlea, *Antologie de proză populară epică*, II, pp. 90-91. Aceeași situație (eroul pierde obiectul magic câștigat – un *bici* -, și va fi metamorfozat de nevasta adulteră într-un „*câine de-ăia marii*”) la P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 536-538.

⁹⁷ [...]Pe drum însă dete pe la Baba Cloanța vrăjitoarea și-i povesti toate pățaniile lui. Baba îi spuse: -Ai fost jumulit, Comane, pentru că ai omorât strigoaica cea mare. Ai fost spânzurat la frig și pus apoi la căldură, pentru că ai omorât pe strigoaica cea mică. Ai fost iarăși schimbat în om, pentru că ai avut milă de strigoaica din pădure, că i-ai urat de bine de s-au stricat toate farmecele ce o ținea așa cum ai văzut-o. Acum pricepu și Coman de unde îi veni acele pățanii. (*Ibidem*, I, p. 540).

⁹⁸ Ov. Bârlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, p. 251.

în două mari categorii, pornind tocmai de la amendamentele subliniate supra.

II.1. Autometamorfozele de circumstanță mi se par a fi autometamorfozele care, bazându-se pe structura formală a metamorfozei ca act inițiativ (= posibilitatea de schimbare fiziologică, reversibilă în virtutea unei inițieri prealabile), sunt centrate eminent pe realizarea unui *etos corporal* de moment, care să intermedieze și/sau să faciliteze dezideratul final. Sau, cum spunea un specialist, „*autometamorfoza (de circumstanță – n. m. C.C.) e cel mai comod procedeu de a scăpa de urmărirea cuiva, sau dimpotrivă, de a putea lovi vrăjmașul cu mai multă eficiență*”.⁹⁹ Dar, și aceste automorfoze de circumstanță sunt de trei feluri:

- 1) *pseudo-autometamorfoze*;
- 2) *de sine stătătoare* (= fără ajutorul/indicațiile explicite ale unui adjutant deja inițiat);
- 3) *la indicațiile exprese ale unui adjutant magic*.

II.1.1. În categoria Pseudo-autometamorfozelor de circumstanță am grupat cazurile de *falsă transformare* a cuiva în altceva, cu scopul declarat de a încerca tăria de caracter și/sau vitejia unui erou (sau eroine), înainte de ieșirea propriu-zisă dintr-un spațiu consacrat (= împărăția tatălui) și intrarea într-un spațiu ne-centrat (= lumea necunoscută). Astfel de cazuri, destul de numeroase, vizează capacitatea de percepție, înțelegere și adecvare a eroului plecat spre a împlini un deziderat oarecare. Spre exemplu, în basmul *Istian viteazul și Ileana Cosânzeana* din colecția S. Fl. Marian, fata cea mică a împăratului încearcă să îplinească vrerea tatălui și să reușească acolo unde surorile ei cele mari nu reușiseră. Pentru a încerca tăria de caracter a fiicelor sale, împăratul în cauză se autometamorfozează, transformându-se într-un balaur fioros care determină reîntoarcerea fiicelor celor mari. Dar, cumva inițiată,¹⁰⁰ fiica cea mică reușește să surmonteze acest prim obstacol, chiar și împăratul fiind convins că ea va reuși în dezideratu-i.¹⁰¹ Dacă în acest caz tatăl fetei se autometamorfozează efectiv într-un balaur (prin darea peste cap de 3 ori),¹⁰² explicite cazuri de pseudo-autometamorfozare avem în alte câteva situații. Aș aminti aici basmul *Cerbul de la baltă* (colecția C. Sandu Timoc), basm în care ni se spune explicit că *tatăl va îmbrăca o piele de animal* pentru a încerca tăria de caracter a celor trei fii ai săi.¹⁰³ În alte basme, pseudo-autometamorfozarea unuia dintre eroi este pur și simplu o deghizare!¹⁰⁴

II.1.2. Semnificativ mai numeroase sunt cazurile de autometamorfozare de sine stătătoare, situații în care eroul alege să se transforme într-un animal sau obiect pentru a surmonta un obstacol, neavând nevoie de inițiere explicită. Totuși, deși poate părea un dat imuabil (neexistând o referire cât

⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁰ [...]Dacă n-au putut să meargă surorile tale, că sunt mai mari și mai voinice ca tine, apoi tu, o copilandră, vei putea face ceva. Ian caută-ți mai bine de lucru și-mi dă bună pace, nu mă mai face și tu să-mi plâng și oara în care m-am născut. –Ba! dumneata n-ai să mai plângi de acuma nemică, ci ai să te bucuri cu mine, numai de una te-aș ruga: să-mi dai pre Buga, calul pre care ai călărit dumneata când erai tânăr și sabia dumitale cu care ai fost în cele mai mari și mai crâncene bătălii, și-apoi lasă dacă nu voi merge eu la împăratul vecin! rușinea mea să fie atunci! (S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, p. 240).

¹⁰¹ [...]Însă mai nainte de a ajunge la pod, pe unde avea să treacă, tatăl său demult era acolo prefăcut într-un balaur, cu mult mai mare și mai îngrozitor ca nainte. Când sosi fata de-naintea podului și voi să treacă, balaurul, care acuma era sub pod, îi sare nainte, cască o gură ca aceea și voiește numaidecât s-o mănânce. Dar lasă că și-a dat el peste om! Fata cum îl vede, nu se spărie ca surorile sale, ci scoase degrabă sabia din teacă și nici una nici două, numaidecât să-l străpungă. Balaurul, văzând cu cine are de-a face și temându-se ca să nu fie străpuns, cât ai clipi se dete de trei ori peste cap și prefăcându-se om ca mai nainte, zise: - Stăi, fiică, nu mă străpunge, că eu sunt tatăl tău! –Tată mi-ai fost, tată să-mi fii, dar cu mine să nu te pui, căci eu nu sunt ca surorile mele să mă tem de toate nemica. Noroc că te-ai prefăcut iară cum ai fost, căci altminteri nu știu cum ai fi ieșit cu mine la capăt! – Văd și eu că n-aș fi ieșit bine, dar pentru aceea cu atât mai tare mă bucur că am o fiică, care nu se teme și de umbra ei și care că nici de-acum înainte nu mi-a fi rușine (*Ibidem*, pp. 240-241).

¹⁰² Situație asemănătoare avem și la Demetriu Boer, M.V. Stănescu Arădanul, Ștefan Cacoveanu, *Povești din Transilvania* (Cluj-Napoca: Dacia, 1975), p. 27 (*balaur*); P Ispirescu, op. cit., I, pp. 14, 22-23 (doar animalele în care se autometamorfozează fiind altele – respectiv *lup, leu, balaur mare cu douăsprezece capete*); I. Pop-Reteganul, op. cit., pp. 98-99 (se face *zmeu*), etc.

¹⁰³ C. Sandu Timoc, op. cit., p. 123.

¹⁰⁴ În *turc* (mobilul fiind furarea paloșului fermecat deținut de eroul prim –M.M. Robea, op. cit., p. 122; în *lăutar* (*Ibidem*, p. 129); în *moș bătrân* (*Ibidem*, p. 675) etc.

de mică la *cum, când ajunsese un erou să stăpânească această tehnică a autometamorfozării!*), un astfel de scenariu presupune în subsidiar o *pre-inițiere* a eroului, acesta păstrându-și, după autometamorfozarea în altceva, calitățile și capacitățile intelectuale. Autometamorfozându-se degajat în animale sau insecte, păsări sau obiecte diverse (*rățoi*,¹⁰⁵ *purece*,¹⁰⁶ *mâță* sau *măț cu părul de aur*,¹⁰⁷ *albină*,¹⁰⁸ *șoarece*,¹⁰⁹ *porumbel*,¹¹⁰ *chia* și în *piatră de moară*¹¹¹), eroii par stăpâni pe anumite tehnici de autometamorfozare, deprinse, pe firul epic al basmului, probabil de la anumite ființe superioare sau conotate mitofolcloric. Aserțiunea mea este susținută de un interesant basm din colecția lui I. Pop-Reteganul (*Petru, finul lui Dumnezeu*), unde eroul, plecat să își descopere ursita promisă în stadiul foetal și chestionat de *Sfânta Duminică* unde merge, ce caută și ce știe să facă pentru a reuși, răspunde nonșalant că stăpânește tehnica autometamorfozării în tot felul de animale, insecte etc.¹¹² Într-un alt caz, stăpânirea posibilității de autometamorfozare ne este relevată de ușurința cu care eroii tratează o situație altfel critică.¹¹³

Natura și efectele acestor autometamorfoze (de sine stătătoare) par cunoscute în detaliu de către unele personaje ale basmului fantastic românesc. Personaje care par conștiente de orice *co-prezență* a unei alte naturi decât cea umană, care știu cum să încateneze corporal astfel de ființe. Așa se face că avem, la nivelul basmului românesc, și o interesantă situație în care eroul principal (este drept, un erou năzdrăvan, cu 24 de inimi, născut de o iapă!), nu doar că stăpânește tehnicile de autometamorfozare, dar, mai mult!, **cunoaște și ritualul de anulare a posibilității de autometamorfozare a altor ființe**, fie ele și de altă natură superioară naturii sale, totuși umane (zâne)!¹¹⁴

II.1.3. Un aspect interesant al acestor autometamorfoze îl reprezintă *joncțiunea dintre real și imaginar*. Funcționând ireproșabil, această relație și această capacitate de a se autometamorfoza la indicațiile exprese ale cuiva deja inițiat, va declanșa în erou o forță catalizatoare, care va circumscrie toate celelalte reacții și acțiuni (ulterioare) ale acestuia, apropiindu-i, într-un final, reușita râvnită. Imposibil să reușească de unul singur într-un deziderat care îi depășește puterea de reacție, acțiune și înțelegere, eroul va primi ajutorul specializat al unor ființe superioare lui, articulând, o dată în plus, gândirea simbolică a unui mentalitar tradițional care, fie și la nivelul unui epic fantastic precum cel de basm, are nevoie de *coerență și finalitate*. Avem, astfel, autometamorfoze ale unor eroi realizate la sugestia unor *animale*,¹¹⁵ *păsări*,¹¹⁶ dar și la indicațiile unor ființe cu natură superioară eroului – *Sfânta*

¹⁰⁵ I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 493.

¹⁰⁶ Boer et alii, *op. cit.*, p. 28; S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, p. 151.

¹⁰⁷ S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, pp. 180, 382.

¹⁰⁸ G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 37.

¹⁰⁹ S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, pp. 151, 155.

¹¹⁰ M.M. Robea, *op. cit.*, p. 125.

¹¹¹ S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, p. 194.

¹¹² I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 380.

¹¹³ Pamfil Bilțiu, *Poezii și povești populare din Țara Lăpușului* (București: Meridiane, 1990), p. 484.

¹¹⁴ [...]Fiul Iepeii, rămânând acasă, nu aștepta ca frașii săi să-i pice mură-n gură, ci el se-ntinse pe-o laiță și unde nu începu a horăi de se răsuna curtea. Cugetai că doarme să nu se mai scoale, așa de tare horăia. Garoafele, socotind că-l vor fărmața și ameți și pre dânsul ca pre frașii săi de cruce, trimise și asupra lui un somn mai dihai decât asupra celorlalți. **Dar Fiul Iepeii era năzdrăvan, nu ca frașii săi și năzdrăvanii nu se lasă așa de lesne înceluiți, ca alți oameni.** El se făcea că doarme dus, dar nu dormea de feli. Și garoafele, socotind că doarme, săriră din cui, se dete de trei ori peste cap și se prefăcură, ca mai înainte, în trei feti frumoase de țe se ducea inima, când te uitai la dânsule. Apoi, una aleargă după apă, una mătură iute curtea și una ațâță focul și, cât ai bate din palmi, toate erau gata și-n cea mai bună rânduială. Puse și mâncările pe masă. Dar mâncările erau cum mai bune de mâncat, când răspândeau mirosul lor cel plăcut prin toată curtea și fetele **voiră să se deie peste cap ca să se prefacă iarăși în garoafe, atunci Fiul Iepeii sări iute de pe laiță, dă cu mâna de trei ori în cruciș asupra fecărui blid cu bucatele și fetele rămân fete, nu mai pot mai mult să se prefacă în garoafe.** Și așa Fiul Iepeii, fără multă alergătură, chibzuire și osteneală le prinse în laț. (S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, pp. 186-187).

¹¹⁵ *Cal* [...]Acolo este țara strigelor și a măiestrelor: Acolo voi sări acum – zice paripul – dar ai grige că la întradă este o străgă, de care nu vei pute scăpa să nu te vadă pă fereastră, și să nu intri la ea, ia să nu rămâi în casă, ci să ieși, când va ieși dânsa, **să te dai peste cap, să te faci un purece**, și să te afunzi în gura mea, în fund, într-o măsea bortoasă, că acolo nu te afla ca să te mănânce. (Boer et alii, *op. cit.*, p. 27).

Vineri,¹¹⁷ Ileana Cosânzeana,¹¹⁸ zâne.¹¹⁹ În unele basme, astfel de autometamorfoze devin posibile după ce o ființă ne-pământeană îi deconspiră, *în vis!*, secretul unor astfel de metamorfozări.¹²⁰ Alteori, se spune explicit că o astfel de autometamorfozare este posibilă doar prin cunoașterea unor tehnici speciale, învățate de la cineva specializat: [...] *Iară dacă văzu fratele cel mare că frățiorul lui se pierde cu firea, îi zise: -Fii mai inimos, nu te lăsa să te răpuie dorul, ca să nu dobândești lipici. Las pe mine, că nu de-a surda am mers eu la jupâneasa vrăjitoare. M-a învățat ea ce să fac, ca s-o scot viuă, nevătămată de unde este închisă. Se dete de trei ori peste cap, zise vorbele ce-l învățase vrăjitoarea și se făcu țanțar. Și pe seară începu a zizăi p-împregiurul palatului.*¹²¹

II.2. Autometamorfozele trans-ontologice vizează toate transformările trans-corporale, trans-carnale care, exercitate și/sau folosite asupra corpului uman, îl scot pe acesta din sfera palpabilului și efemerului, ancorându-l într-o (trans)realitate simbolică, de sorginte divină. Sunt destul de numeroase basmele care pot fi clasate aici, la această categorie a autometamorfozelor trans-ontologice care cuprind nu una, ci o suită întreagă de transformări corporale radicale.

Aș aminti în primul rând de *motivul copiilor (gemeni) cu corpul în întregime din aur sau doar cu părul de aur*. Rămași, dintr-un motiv sau altul, orfani de mamă sau cu mama exilată de către surorile mai mari (invidioase) sau cineva din personalul feminin al împăratului, acești copii vor fi supuși unor tratamente din cele mai rele, tocmai pentru a anula/minimaliza împlinirea promisiunii eroinei celei mici - aceea de a naște împăratului/boierului, în caz de luare în căsătorie, copii de aur/cu păr de aur.¹²² Cum fata cea mică își va ține promisiunea în virtutea căreia fusese preferată de boier/împărat drept nevastă, în detrimentul celorlalte două surori mai mari sau unei metrese de la palat, acești copii vor fi îngropați în „*gunoiul cailor din grajd*”¹²³ sau „*de-o parte și-alta a scârilor, băiețașul la dreapta și fetița la stânga*”.¹²⁴ După un timp, din acești copii cu corpul sau cu părul de aur îngropați în „*bălgăruș de la grajd*”,¹²⁵ vor răsări diferiți copaci nemaivăzuți: „*doi nuci cu coajă, cu frunze, cu tot de aur*”¹²⁶; „*doi meri ca aurul și argintul de mândri*”¹²⁷; „*doi brazi cu tulpina de aur și frunzele de argint, strălucind ca soarele*”¹²⁸ etc. Totuși, cum adevărul putea ieși oricând la vedere, impoziția va pleda și pentru tăierea

¹¹⁶ *Vultur de aur* [...] *Îl povestește vulturul; ce: -Dragu taichii, zâce, fii atent, cân` ai sosi la palatu zmeiesc, acolo ai să te dai de trei ori peste cap, te faci on bob dă mei și te duci până la pragu ușii; acolo iar te dai de trei ori peste cap și te-ai făcut un purice și intri pă gaura la cheia ușii și-ai să dai dă el dormind și să intri în sânu lui și să începi să-l ciupești ca un purice; să nu-l slăbești absolut. (O. Păun, S. Angelescu, op. cit., p. 52).*

¹¹⁷ [...] *Dar, ce folos, că-i lipsea armele ce le luase smeul! Deci, îl învăță Sfânta Vineri să se deie peste cap că să va face un porumb frumos de tot și să meargă să scoată de la smeul armele în cari îi stau puterile. Așa făcând, voinicul s-au făcut un porumb foarte frumos și, zburând, s-au pus pe pomu de la fereastra mumă-sa, din curțile zmeilor. (Boer et alii, op. cit., p. 207).*

¹¹⁸ [...] *După ce mai stătură amândoi de sfat, Duna se prefăcu, cu ajutorul Ilenei, într-un porumb frumos decât care să mai ai doi ochi să-l vezi, apoi se porni și se duse iară la mă-sa. (S. Fl. Marian, Basme populare românești, p. 335).*

¹¹⁹ [...] *Atunci îi spuse cine era dușmanul care voise să-l răpuie. Și ca să se încredințeze de adevărul celor spuse de dânsa, îi dete putere să se facă porumbel și să se ducă să vază cum zmeul chinuiește și pe mă-sa. (P. Ispirescu, op. cit., I, p. 121).*

¹²⁰ *Albină, muscă* [...] *Ba o să se poată, se făcea că adoase zâna cu vorbă apăsată. Tu ai avut vine; dară ți le-a luat Zmeoaica pământului când erai mic. Ține chimirașul ăsta. Când vei fi încins cu el, ce vei voi, te faci, dacă te-i da de trei ori peste cap. Silește-te de-ți ia vinele de la zmeoaică. Luă chimirașu; dară când ridică ochii și vru s-o-ntrebe cine era ea, de are milă de dânsul, ia pe zâna de unde nu ie! Parcă intrase în pământ. Iară el odată se deșteptă. (Ibidem, p. 297).*

¹²¹ *Ibidem*, p. 520.

¹²² [...] *Iară cea mai mică zise: -Ba de m-ar lua pe mine feciorul ăla, că ieu i-oi face doi copii cu părul de aur, cât s-or mira lumea și țara de ei. (I. Micu Moldovan, op. cit., p. 88). Același motiv, la Ov. Bârlea, *Antologie de proză populară epică*, II, p. 454; P. Ispirescu, op. cit. I, p. 65; I. Nijloveanu, op. cit., p. 219; I. Pop-Reteganul, op. cit., p. 61; M.M. Robea, op. cit., pp. 704-705; C. Sandu Timoc, op. cit. pp. 183, 187; D. Stăncescu, op. cit., p. 84, etc.*

¹²³ P. Ispirescu, op. cit., I, p. 65-66; I. Micu Moldovan, op. cit., p. 88; C. Sandu Timoc, op. cit. p. 183; M.M. Robea, op. cit., p. 705.

¹²⁴ C. Sandu Timoc, op. cit. p. 187.

¹²⁵ P. Ispirescu, op. cit., I, p. 65.

¹²⁶ I. Micu Moldovan, op. cit. p. 88.

¹²⁷ C. Sandu Timoc, op. cit. p. 183.

¹²⁸ *Ibidem*, p. 187. Tot „*doi braji dă aur*” devin copii îngropați și la I. Nijloveanu, op. cit., p. 220; M.M. Robea, op. cit., p. 705.

acestor copaci, care vor fi făcuți *paturi* sau *scânduri pentru pat*,¹²⁹ ulterior arse și ele, dar: din aceste scânduri, de fiecare dată cel responsabil cu supravegherea scapă *două scânteii* care devin, la rându-le, „*doi berbeci cu coarne, cu lâna cu tot, tot de aur*”¹³⁰ sau „*două stable de busuioc, mari și frumoase ca aurul și argintul*”...¹³¹ În fine, cum și acești mieii/berbeci de aur sau cu lâna de aur sunt tăiați spre a fi mâncați de impoștoare, cum *un maș* sau *o bucățică* este pierdută la râu, în timpul spălării, aceste bucăți vor redeveni ceea ce fuseseră inițial: copii de aur sau cu părul de aur,¹³² uneori această *re-întrupare* fiind făcută chiar de astre conotate mitofolcloric!¹³³

O altă interesantă situație a acestor autometamorfoze trans-ontologice, care face uz de o altă tehnică de refacere, resubstanțializare a *corpului* (numită de mine *motivul Zamolxis*), avem în antologia de basme a lui Gr. Crețu. Aici, într-un basm (*Basmul cu Împăratul Roșu*), este menționată în mod explicit o *tehnică corporală de întinerire*, evident cu caracter magic: [...]*Băiatul porni cu fata spre împăratul lui, care îl trimisese s-o aducă. Când ajunseră acolo, li se făcu primire cu mare pompă, dar împăratul nu ieși în întâmpinarea lor. După trei zile se zvonii în oraș și în toată împărăția că el a stat închis de bună voia lui, timp de trei zile, într-o odaie fermecată și din bătrân s-a făcut tânăr. Îi fusese rușine să vie ca bătrân în întâmpinarea fetei.*¹³⁴ Prezența acestui motiv mitologic clasic, ușor recognoscibil,¹³⁵ trebuie înțeles, la nivelul acestui basm, prin prisma culegătorilor de basm din colecția lui Gr. Crețu,¹³⁶ dar și a nevoilor imaginarului tradițional, avid de *tehnici, metode* sau *poțiuni* care să le prelungească fie durata de viață, fie să le ofere nemurirea...¹³⁷

Tot aici, la aceste *autometamorfoze trans-ontologice*, cred că trebuie plasat un alt interesant caz. Într-un basm din colecția C. Sandu Timoc (*Copilul și fetița*), o mamă vitregă sacrifică un copil și îl oferă spre mâncare tatălui revenit din călătorie. Sora, știind că cel sacrificat este fratele ei, refuză să mănânce și va derula câteva interesante practici de magie: [...]*Fetița n-a mâncat fiindcă a știut că e fratele ei. Ea a strâns oasele. Și dacă a strâns oasele, le-a pus într-o buturugă de răchită. În fiecare dimineață, când fetița își primea cana de lapte, o ducea în buturugă și o turna peste oasele alea uscate. După opt săptămâni, s-a făcut din oasele alea un porumbel.*¹³⁸ Ulterior, acesta va reuși să dejoace planurile mamei vitrege, revenind și el la *natura* lui dintâi.¹³⁹

¹²⁹ P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 66-67; I. Micu Moldovan, *op. cit.*, pp. 88-89; I. Nijloveanu, *op. cit.*, pp. 220-221; I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 66; M.M. Robea, *op. cit.* p. 706; C. Sandu Timoc, *op. cit.* pp. 184, 188 etc.

¹³⁰ I. Micu Moldovan, *op. cit.*, p. 89; M.M. Robea, *op. cit.*, pp. 706-707. La I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 221; I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 66, aceste scânteii devin „*doi mielușei cu lâna de aur și coarne de argint*” ori sunt mâncate de către o mia, care fată doi mieii de aur...

¹³¹ C. Sandu Timoc, *op. cit.*, p. 188.

¹³² P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 68; I. Micu Moldovan, *op. cit.*, p. 89; I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 221; I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 67; C. Sandu Timoc, *op. cit.*, pp. 184, 188; D. Stăncescu, *op. cit.*, p. 86 etc.

¹³³ [...]*I-a dat și aia drumu la unu. Acum mațalea astea s-au agățat într-o tufă, într-un prund de râu. A stat acolo mult și bine, până a dat Sfântu Soare peste ele. Când a dat Sfântu Soare peste ele, le-a prefăcut în doi copii care nu ezista pe fața pământului, jucând în țarină goi, în pieile goale.* (M. M. Robea, *op. cit.*, p. 707).

¹³⁴ Gr. Crețu, *op. cit.*, I, p. 69-70.

¹³⁵ [...]*În timpul ospetelor, îi învăța că nici el, nici oaspeții lui și nici urmașii acestora în veac nu vor muri, ci numai se vor muta într-un loc unde, trăind de-a pururea, vor avea parte de toate bunătățile. În tot timpul cât își ospăta oaspeții și le cuvânta astfel, pusese să i se facă o locuință sub pământ. Când locuința îi fu gata, se făcu nevăzut din mijlocul tracilor, coborând în adâncul încăperilor subpământene, unde stătu ascuns vreme de trei ani. Tracii fură cuprinși de părere de rău după el și-l jeliură ca pe un mort. În al patrulea an se ivi iarăși în fața tracilor și așa îi făcu Zamolxis să creadă în toate spusele lui. Iată ce povestesc elenii c-ar fi făcut el.* (Herodot, *Istoriei*, vol. I-II, Trad., notițe istorice și note de Adelina Piatkowski, Felicia Vanț-Ștef, Studiu introductiv de Adelina Piatkowski, București: Științifică, 1961; I, IV, 95).

¹³⁶ Basmele colecției Gr. Crețu, sunt basme culese de către elevii Liceului „*Matei Basarab*” din București, cu siguranță știutori de carte și cunosători ai mitologiei clasice (greco-romane), spre deosebire de cei de la care au cules/compilat aceste basme, în majoritatea cazurilor persoane analfabete...

¹³⁷ Aceste aspecte sunt tratate pe larg într-un studiu dedicat eminentement subiectului (vezi Costel Cioancă, *Instituția tinereții în basmul fantastic românesc*, în *Arhivele Olteniei*, SN, nr. 29, 2015, p. 382-412, Ed. Academiei Române, București, 2015).

¹³⁸ C. Sandu Timoc, *op. cit.* p. 190.

¹³⁹ [...]*Atunci porumbelul a zburat jos de pe casă, s-a dat de trei ori peste cap și s-a făcut iarăși un băiat mare și*

În fine, pe lângă cazurile în care, luptând cu un zmeu apropiat ca putere fizică, eroul se va face o *flacăra albastră* iar zmeul *una roșie*,¹⁴⁰ nu pot să nu amintesc aici un alt interesant caz de *restaurare corporală*, în care este vizată *vitalitatea* și promisiunea unei *vieți-încă-netrăite*.¹⁴¹ Chiar dacă se apropie mai mult de categoria generală a purificărilor carnale (din ceea ce eu am numit *instituția tinereții*), care scot de sub imperiul *efemerului* un trup deja îmbătrânit și, printr-o succesiune de acte magice, încearcă să *transfere o dimensiune corporală nouă*, prin schimbarea majoră intervenită la nivelul *corpului*, o astfel de situație merita să fie menționată și la nivelul autometamorfozelor trans-ontologice. Este drept, *refacerea carnalului tânăr* are loc, în acest basm citat, cu ajutorul unui „discipol” care nu știe care este nici dezideratul, nici desfășurarea actului magic în sine, fiind nevoie de o inițiere în acest sens. Știind că este într-o relație cu *altceva/altcineva* decât cineva din cotidianul său și în ciuda unor avertismente din cele mai dure (la intrarea în bordeiul acestui bătrân erau atârinate capetele fraților săi mai mari, care nu reușiseră să îndeplinească cerințele acestuia), eroul consimte să slujească un bătrân pentru o *plată magică*, deconspirată de una dintre cele trei oițe de păscut ale bătrânului. Inițiat de oița ajutată, eroul va îndeplini sarcinile impuse de bătrân, ajungând și la momentul în care trebuie să-l ajute pe acesta spre a se transforma: [...] *Bine, tată! M-ai servit, a recunoscut iel. Acuma – zâce – să faci o groapă, ia un stânjen dă lemne, bagă în ia, îi dai foc și când o fi focu mai mare – zâce – să-m` dai mie un brânci-acolo-n groapa aia și după ce-oi arde complect, după douăsprezece zâle, vii și cauț` în cenușă și-ai să găsești pă fiecare zâ câte un ciocănel. Iai ciocănelili alea, le pui într-o albie, pui buruienili ăstea pântre iele, iai apa-aia dâu urcior și-o torni peste iele și le-nvălești c-un cearșaf și-aștepț` trei zâle. După trei zâle, vii și-ț` dau plata. Așa face băiatu. [...]* După douăsprezece zâle, s-a dus până-n zâuă iel acolo și-a dat cearșafur`li la o parte. Când s-a uitat acolo, **un băiat. Unchiașu-ntinerise**.¹⁴²

Nu trebuie omise, în cazul acestor *autometamorfoze trans-ontologice*, atributele *funcționale*. *Limita, perisabilul* nu par setate de către mentalitarul tradițional care a imaginat astfel de treceri dintr-o dimensiune corporală într-alta: *experiența realului* (= cotidian, deci *verosimil*) nu pare foarte importantă întru rezolvarea problemei (structurale), creatorul de basm mizând, mai mereu, pe o *rezolvare de tip inițiativ*.¹⁴³ Astfel de experiențe ale autometamorfozării trans-ontologice nu fac decât să reactualizeze relația (privilegiată) cu *divinul*, etosul folcloric al acestor basme încorporând, de fiecare dată, o serie de comportamente desăvârșite din partea eroului, ceea ce va permite, într-un final, și rezolvarea problemei.

Concluzii

Dar, la urma urmei, **ce sunt** aceste *metamorfoze* și *autometamorfoze*, de orice fel ar fi ele? Fie că este vorba de transformarea unui erou în altceva decât natura lui dintâi, independent de voința eroului, fie că însuși eroul va recurge la o astfel de transformare corporală, nu poate fi eludată *obișnuința* unui atare act la nivelul basmului fantastic românesc. *Meta-morphosis*-ul la care este supus sau la care recurge eroul pentru a ieși dintr-o situație dificilă întru împlinirea dezideratului, orientează *trupul carnal* înspre o ipostază mai mult *morală* a unui corp. Care, altfel, oscilează tot timpul între pur și impur, între sacru și profan. Căci, dacă realizăm că „substanța constitutivă” a *corpului* eroului, prefăcut de altcineva

frumos. (Ibidem).

¹⁴⁰ P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 88. Același motiv la M.M. Robea, *op. cit.*, p. 533.

¹⁴¹ *Basmu cu trei băieț`*, colecția I. Nijloveanu.

¹⁴² I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 158.

¹⁴³ Spre exemplu, în basmul *Cei doișpe feciori ai împăratului și surioara lor* (colecția M.M. Robea), *ieșirea* celor doisprezece frați de sub puterea vrăjilor (= fuseseră metamorfozați de mama vitregă, printr-un act de etnoiatrie magică, în 12 lebede), va fi revelată sorei lor de către Dumnezeu în vis: [...] *De la o vreme-ncolo, dup-un vis al ei ce visează, zice: -Fraților, - visase ea – zâce – Dumnezău mi-a spus în vis că dacă eu v-aș face vooă doosprăzâce cămăși dâu fir dă urzică bătute și melitate cu mâna mea – zâce – și le-mbrăcați pe voi, eu vă scap pe voi de legământu ăsta care e pe capu vostru. Și-atunci vom putea și noi să ne reîntoarcem spre casă – le-a spus sora lor asta. Zâce: - Păi cin` ța spus țâie? – Zâce: - Eu am visat. Mi-a spus cineva mie în vis. (M.M. Robea, *op. cit.*, pp. 691-692)...*

(inițiat) în altceva decât natura lui primordială, rămâne cumva la *natura carnalității umane* (= eroii sunt prefăcuți în stane de piatră, în diferite animale de cineva superior ca natură, de unde sunt reconvertiți la natura umană printr-un act magic sau unul sacrificial executat de cineva apropiat – frate, cumnată, frate de cruce etc.), structura autometamorfozelor trans-ontologice aduce în prim plan cel puțin alte două dimensiuni:

a) *capacitatea și/sau disponibilitatea unui corp uman de a se manifesta într-un alt spațiu/altă dimensiune decât cea materială, ne-supusă efemerului;*

b) *statuarea, prin aceste capabilități de autometamorfizare trans-carnală, a unor virtuți absolute pe care le are eroul și care îi permit/facilitează re-definirea întregului corporal pe care îl accesează, modelează și îl folosește după nevoia sa subiectivă.*

Din această perspectivă a autometamorfozelor trans-ontologice, corpul uman din basmul fantastic românesc pare un recipient în care imaginarul tradițional a pus - poate lipsit de rațional, de logic, dar, justificativ din perspectiva *finalității de atins* – o serie de *impulsuri primare, de apetențe, reprezentări, trăiri și nevoi imagologice* care să întrețină și să dea utilitate imediată și practică unei zone cu caracter restrictiv.

Interesant este faptul că, **în totalitatea lor**, basmele cu (auto)metamorfoze menționate de-a lungul acestor rânduri, nu par să reflecte caracterul dăunător al acestor practici și tehnici corporale de transformare: momentul (auto)metamorfozării pare, la acest nivel, **o necesară experiență întru desăvârșirea inițierii, surmontarea unor situații complicate**, altfel fără ieșire, **și/sau împlinirea dezideratului final**. Mai mult: concentrând în sine practici /tehnici curente (= avem zâne, vrăjitoare, alte personaje care *știi cum să inițieze pe cineva în arta transformării*; avem plante care, *folosite potrivit, de cineva cunoscător*, pot permite metamorfozări; avem un corpus de *gesturi ritualice de executat* pentru ca actul auto-metamorfozării să reușească, etc.), aceste menționări de auto-metamorfoze din basmul fantastic românesc par să *construiască o continuitate* cu alteritatea altor tehnici/practici corporale, mereu rezervate doar unora.¹⁴⁴

Oricum, fără a fi realiste, dar, nici anti-realiste (neexistând o definiție general-admisă a *realului*); fără explicite racordări la un ontologic justificativ precum cel clasic-mitologic (mai ales dacă avem în vedere *funcționalitatea* pe care a acordat-o, unui atare moment fantastic, mentalitarul colectiv, generator și/sau consumator și de basm); fără a inoportuna sau violenta gratuit mentalitatea tradițională, în mod natural destul de conservatoare, aceste (auto)metamorfoze **sunt mereu eficace**, oferind epicului fantastic de basm nu doar *originalitate*, ci și *substanță mitică*. Căci, probabil neacceptată de cele mai multe ori ca *realitate posibilă*¹⁴⁵, o astfel de inserție epică putea oferi auditoriului, prin tulburătoarea reiterare a unui

¹⁴⁴ Nu cred că este deloc lipsit de importanță faptul că în *Metamorfozele* lui Ovidius, cea mai semnificativă „culegere” dedicată *transformărilor corporale* suferite de diferite personaje, apanajul *metamorphosis*-ului era rezervat diferitelor zeități, ele decidând cum sau în ce să se transforme personajele umane care, din varii motive, s-ar fi dovedit vinovate față de aceste divinități.

¹⁴⁵ Am vorbit cu alt prilej (vezi **Costel Cioancă**, *Interdicția de a privi în urmă în basmul românesc: imaginariile unei interdicții*, în *Memoria Ethnologica*, nr. 50-51, ianuarie-iunie 2014, An XIV, pp. 98-105), despre **mecanismul imaginarului tradițional**. Dar, pentru corecta receptare a dimensiunii *reale* pe care o avea orice moment fantastic la nivelul auditoriului (deci, și a acestor *auto-metamorfoze!*), trebuie să readuc în prim-plan câteva dintre dialogurile post-narative ale unor culegători de basme cu performerii pe această temă (a *verosimilității* momentelor fantastice): „-*Dar cum s-a putut preface lupul în grădina aia frumoasă? -Poi, dacă era năzdrăvan. Și da pisti cap și și pifăcea în grădină. -În basme se pot preface oamenii în ce vor? -În basme da. -Se pot preface în alte ființe. Dar să se prefacă într-o grădină? -Da. Și-n grădină. -E posibil? -Eu știu? În poveste-i posibil.*” (**I. Oprișan**, *op. cit.*, I, p. 221); „-*Ați spus, la un moment dat, ca fata aia a lui Scaraoțchi, era închisă de 5000 de ani acolo, în lada aia și când a ieșit și i-a pus cuțitul șarpelui în gură s-a făcut din nou tânără și frumoasă. Cum vă-nchipuți că a stat 5000 de ani fără să îmbătrânească? Cum era posibil? -Păi, măi, tată, nu prea înțeleg de ce îmi puneți așa întrebări, pentru că e poveste! -Și ce, dacă-i poveste trebuie să fie minciună? -A, poveștile, aproape 80-90% sunt minciuni. -Și mai e și 10-20% adevăr! De pildă, în poveste asta adevărul este că aia a stat 5000 de ani și a rămas tânără, nu? -Păi, nu în povestea asta, în general. -Adică ce există adevărat în povești? -În povești? Păi, uite, de exemplu, adevăr, să luăm povestea cu Lacrămi. E posibil ca doi unchi să crească doi nepoți. Ala-i adevăr. Restu'... -Și totuși, spuneți-mi un lucru, că sunteți acuma un om umblat încolo și încoace, ați văzut multe, aveți o viață înapoia dumneavoastră: poveștile sunt niște minciuni sau niște închipuiri, nu? -Da. -Și totuși, oamenii le ascultă cu plăcere, dumneavoastră vă place să le povestiți. Din ce cauză? -Omu' e veșnic dornic de necunoscut. Uite, copiii se distrează,*

moment **din afara logicului, raționalului**, o șansă, fie ea și minimală, fie ea și imaginară!, de a re-accesa un univers cognitiv și emoțional uitat. Structura arhetipală a unui atare moment epic, precum cel al unei auto- metamorfoze, putea reconecta oricând, prin greutatea simbolică cuprinsă/vehiculată, *conștiința* auditoriului la o *conștiință* uitată sau pierdută.

Oferind epicului de basm, altfel abstract-absurd, o eficacitate funcțională.

Onticului, altfel subsumat *funcționalului*, o (neașteptată) șansă de perpetuare.

Iar nouă, deopotrivă cititori și cercetători, splendide producții artistice.